

Hem>Dina rättigheter>Möjlighet till rättslig prövning i miljöärenden

Möjlighet till rättslig prövning i miljöärenden

Sverige

Du kan hitta mer nationell information om tillgång till rättslig prövning i miljöärenden via länkarna nedan:

1. Tillgång till rättslig prövning på medlemsstatsnivå

2. Tillgång till rättslig prövning som faller utanför tillämpningsområdet för direktivet om miljökonsekvensbedömning, direktivet om samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar, direktivet om industriutsläpp, tillgång till information och direktivet om miljöansvar

3. Andra relevanta bestämmelser om överklagande, rättsmedel och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor

Senaste uppdatering: 30/07/2021

Sidans nationella språkversion sköts av respektive medlemsland. Översättningarna har gjorts av EU-kommissionen. Det är möjligt att översättningarna ännu inte tar hänsyn till eventuella ändringar som de nationella myndigheterna har gjort. Europeiska kommissionen fritar sig från allt ansvar för information och uppgifter i detta dokument. För de upphovsrättsliga regler som gäller för den medlemsstat som ansvarar för denna sida hänvisas till det rättsliga meddelandet.

Tillgång till rättslig prövning på medlemsstatsnivå

1.1. Rättsordning – rättskällor på miljöområdet

1) Allmän introduktion till systemet för miljöskydd och enskildas (fysiska och juridiska personer samt icke-statliga organisationer) processuella rättigheter inom ramen för den specifika nationella rättsordningen

Rättigheter för individer och icke-statliga organisationer att rättsligt ifrågasätta miljöbeslut, handlingar och underlåtenhet finns huvudsakligen i tre olika svenska lagar, miljöbalken, plan- och bygglagen och förvaltningslagen.

Lagstiftning är det viktigaste verktyget i Sverige med vilket principer för miljöpolitiken omvandlas till praktisk handling. Miljöreglerna i Sverige kommer i form av lagar, förordningar (beslutade av regeringen) och föreskrifter som beslutats av statliga miljömyndigheterna. En hierarki mellan dessa regler innebär att förordningar och föreskrifter som beslutas av myndigheter aldrig får strida mot lagarna.

Riksdagen är det lagstiftande organ som ansvarar för att anta alla lagar. Den verkställande makten ligger hos regeringen och regeringen är i sin tur ansvarig gentemot riksdagen. Regeringen bistås i sitt arbete av Regeringskansliet som består av ett antal departement samt cirka 220 statliga myndigheter.

Administrativa funktioner kan dessutom anförtros regionala eller lokala myndigheter eller delegeras till andra offentliga såväl som privata organ.

Statliga myndigheter utför sina uppgifter självständigt i enlighet med gällande lagstiftning. Riksdag, regeringen eller det berörda departementet får därför inte ingripa i en enskild fråga som hanteras av en myndighet.

De viktigaste myndigheterna när det gäller miljöskydd är Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen, Havs- och vattenmyndigheten och Strålskyddsmyndigheten.

Sverige är uppdelat i 21 län och 290 kommuner. Varje län har en länsstyrelse. Konstitutionellt utgör varje länsstyrelse en myndighet som är underordnad regeringen med expertpersonal inom olika områden, t.ex. miljöskydd.

Länsstyrelserna (tillsammans med mark- och miljödomstolarna) är de viktigaste tillståndsmyndigheterna i miljöfrågor. Tolv av länsstyrelserna har en Miljöprövningsdelegation som utfärdar tillstånd för miljöfarlig verksamhet i enlighet med miljöbalken. I sitt beslutsfattande är Miljöprövningsdelegationen självständig i förhållande till länsstyrelsen. Länsstyrelserna ansvarar också för "gröna" frågor och tillsyn rörande vattenrelaterad verksamhet och större industriell verksamhet. Dessutom utfärdar länsstyrelsen tillstånd för bland annat transport och bortskaftande av avfall och kemisk verksamhet.

Varje kommun har en vald församling, kommunfullmäktige, som är det beslutande organet för kommunala frågor. Kommunfullmäktige utser kommunstyrelsen som leder och samordnar kommunens uppgifter och ansvar. Kommunerna ansvarar bland annat för miljö- och hälsoskydd på lokal nivå. Kommunerna har behörighet att utfärda planer och lov enligt plan- och bygglagen. För vissa mindre miljöfarliga verksamheter såsom enskilda avlopp fungerar kommunen som tillståndsmyndighet.

2) De viktigaste bestämmelserna om miljö rätt och tillgång till rättslig prövning i den nationella konstitutionen (i förekommande fall), däribland processuella rättigheter

Den svenska konstitutionen består av fyra grundlagar: regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen.

De viktigaste bestämmelserna finns i regeringsformen (RF), som också innehåller principer som är relevanta för frågan om tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor. I 1 kap. 1 § RF anges den grundläggande bestämmelsen att den offentliga makten utövas enligt lagen. Det allmänna ska främja hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer (1 kap. 2 § RF). Domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta principen om allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet (1 kap. 9 § RF). Det föreskrivs också att ingen lag eller annan bestämmelse får meddelas i strid med Sveriges skyldigheter enligt den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR). Rätten till en rättvis och offentlig rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol måste upprätthållas (EKMR, artikel 6).

3) Lagar och andra författningar – centrala bestämmelser om miljö och tillgång till rättslig prövning, nationella lagar och andra författningar

Den viktigaste miljöbalken i Sverige är miljöbalken (1998:808), som utgör en ramlag som innehåller de övergripande bestämmelserna om miljöskydd. Lagen gäller för alla mänskliga aktiviteter som kan skada miljön. Miljöbalken innehåller bland annat allmänna hänsynregler och bestämmelser som föreskriver miljö kvalitetsnormer samt miljöbedömningar (inklusive miljökonsekvensbeskrivningar). Vissa vattenverksamheter, industriföretag, stentäkter och annan miljöfarlig verksamhet är föremål för tillstånds- eller anmälningskrav, vilka specificeras i förordningar. Miljöbalken innehåller också bestämmelser som rör naturskydd, artskydd, genetiskt modifierade organismer, kemikalier och avfall m.m.

Kopplade till miljöbalken finns det flera förordningar som regeringen beslutar om och som innehåller mer specifika regler.

Vissa verksamheter regleras också i särskild sektorslagstiftning som gäller vid sidan om miljöbalken. Plan- och byggfrågor regleras i plan- och bygglagen (2010:900). Infrastrukturprojekt som järnvägar och motorvägar regleras också i väg- och banlagen och gruvdrift och skogsbruk regleras i minerallagen respektive skogsvårdslagen. Artskydd finns delvis i jakt- och fiskelagstiftning.

Genom delegering enligt lag ansvarar också många av de centrala statliga myndigheterna för att utfärda regler inom miljöområdet.

Både miljöbalken och plan- och bygglagen innehåller särskilda bestämmelser om talerätt (rätt till rättslig prövning. När det gäller sektorslagstiftning som jaktlagen, skogsvårdslagen och minerallagen finns bestämmelserna om tillgång till rättslig prövning i den generella regeln om talerätt i 42 § i förvaltningslagen.

Lista över relevant nationell lagstiftning

- Miljöbalken (1998:808)

Regler om talerätt finns i 16 kap 1.2, 13, 14 §§

- Plan- och bygglagen (2010:900)

Regler om talerätt finns i 13 kap.

- Förvaltningslag (2017:900)

Regel om talerätt finns i 42 §

- Lag (2006:304) om rättsprövning av vissa regeringsbeslut

Regler om talerätt finns i 1 och 2 §§

4) Exempel på nationell rättspraxis och den högsta domstolens roll i miljömål

Tillgång till rättslig prövning för den berörda allmänheten har utvecklats genom rättspraxis. De viktigaste domstolarna när det gäller rättspraxis i miljöfrågor är Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen. Viktig rättspraxis har också utvecklats av Högsta förvaltningsdomstolen i mål rörande bl.a. skogsbruk, mineralbrytning och rättsprövning av vissa regeringsbeslut.

Domar från högre domstolar är i Sverige är inte bindande för lägre instanser, utom när det handlar om formella frågor i ett specifikt fall. Domar från de högsta instanserna betraktas dock som vägledande och det måste finnas särskilda för att avvika från praxis.

NJA 2004, s. 590 och NJA 2012, s. 921. Högsta domstolen uppgav att rätten att överklaga måste gälla för alla personer som kan tillfogas skada eller utsättas för olägenheter genom den verksamhet för vilken tillstånd söks. Risken för skada eller olägenheter bör röra ett av rättsordningen skyddat intresse och bör inte vara rent teoretiskt eller helt obetydligt.

MÖD 2011:46. Mark- och miljööverdomstolen fastställde att en berörd person bör ges rätt att överklaga ett beslut om att inte begära återkallande av ett tillstånd för miljöfarlig verksamhet.

MÖD 2000:43 och MÖD 2004:43. Närboende ansågs ha rätt att överklaga ett beslut från en tillsynsmyndighet att inte ingripa mot miljöfarlig verksamhet.

Rätten för miljöorganisationer att överklaga myndighetsbeslut enligt miljöbalken och sektorslagstiftning har också utvecklats i rättspraxis.

NJA 2012 s.921. Högsta domstolen slog fast att organisationer som uppfyller kriterierna i 16 kap. 13 § miljöbalken har rätt att överklaga, men i fall där en organisation inte uppfyller kriterierna måste en bedömning göras av alla omständigheter i fallet. Domstolen drog slutsatsen att en generös tolkning bör göras av icke-statliga miljöorganisationers rätt att överklaga, eftersom de kan grunda sin rätt att överklaga på att företräda allmänna intressen, även i situationer där inga individer kan åberopa sådana intressen.

Rättspraxis har gett miljöorganisationer rätt att också överklaga andra beslut än de som uttryckligen anges i 16 kap. 13 § miljöbalken, inklusive tillsynsbeslut enligt miljöbalken med hänvisning till artikel 9.3 i Århuskonventionen och Sveriges skyldigheter enligt EU-lagstiftningen. Domstolarna har också gett uttrycket " beslut om tillstånd eller undantag " en bred tolkning (MÖD 2012: 47, MÖD 2012: 48, MÖD 2013: 6, MÖD 2014: 30 och dom från land- och miljörätten av 18 Mars 2014 i mål M 11609-13 och MÖD 2015: 17).

Ny rättspraxis från Högsta domstolen har gett icke-statliga organisationer rätt att överklaga beslut om bygglov, NJA 2020 s. 190, och ett beslut om att anta en detaljplan som kunde påverka kulturintressen, dom 9 juli 2020 Ö 6554-19, med hänvisning till en dom från Högsta förvaltningsdomstolen, HFD 2018 ref. 10 II. I fallet T 5637-19 från oktober 2020 ansåg Högsta domstolen att en icke-statlig organisation med endast 5-10 medlemmar ansågs uppfylla kriterierna i 16 kap. 13 § miljöbalken och därmed ges rätt att överklaga.

Enligt fast etablerad rättspraxis har miljöorganisationer rätt att överklaga beslut enligt jaktförordningen om jakt på arter som skyddas enligt Rådets direktiv 92 /43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (se Högsta förvaltningsdomstolens dom i Stockholm i målen 4390-12 och 4396-12 och efterföljande domar).

Högsta förvaltningsdomstolen 2014 ref.8. Högsta förvaltningsdomstolen har gett en miljöorganisation som uppfyller kriterierna i 16 kap. 13 § miljöbalken rätt att överklaga Skogsstyrelsens beslut att bevilja tillstånd för avverkning av fjällnära skog, delvis på grund av beslut om tillstånd för avverkning av fjällnära skog omfattas av artikel 9.3 i Århuskonventionen.

Förvaltningsrätten i Göteborg i mål 1186-16. Ett beslut om tillstånd för intrång i fornminnen enligt kulturmiljölagen (1988:950) har ansetts omfattas av artikel 9.3 i Århuskonventionen. En miljöorganisation som uppfyllde kriterierna i 16 kap. 13 § miljöbalken ansågs därför ha rätt att överklaga beslutet.

5) Kan parterna i det administrativa förfarandet direkt åberopa internationella avtal, eller är det endast möjligt att hänvisa till nationell lagstiftning och införlivandelagstiftning på EU-nivå?

I Sverige har internationella konventioner inte direkt effekt så de måste införlivas i svensk lag för att vara tillämpliga. Genom att ratificera en konvention blir Sverige dock bunden av konventionen i enlighet med internationell rätt och nationella bestämmelser bör tolkas mot bakgrund av konventionen.

EU-förordningar gäller direkt som nationell lag medan EU-direktiv ska införlivas i den mest lämpliga nivån i hierarkin för att uppfylla de angivna målen i direktiven. För att bestämmelser i ett EU-direktiv ska kunna införlivas i en svensk förordning eller i myndighetsföreskrifter måste det finnas en lagstadgad delegation i en svensk lag. Bestämmelserna om tillgång till rättslig prövning i EU-direktiv är införlivade i svensk lag.

Parter som är involverade i ett administrativt eller rättsligt förfarande kan dock i sina argument hänvisa direkt till internationella miljööverenskommelser och EU-rätt.

1.2. Domstolarnas behörighet

1) Antal nivåer i domstolsväsendet

Domar erkänns inte i Sverige som en formell rättskälla, men domstolarna har en viktig roll som uttolkare av lag och andra författningar. Domstolarna har en oberoende status inom den svenska konstitutionen. Varken riksdagen eller någon annan myndighet får avgöra eller på annat sätt ingripa i ärenden som behandlas av domstolarna.

Domar från högre domstolar är i Sverige är inte bindande för lägre instanser, utom när det handlar om formella frågor i ett specifikt fall. Domar från de högsta instanserna betraktas dock som vägledande och det måste finnas särskilda för att avvika från praxis.

Det finns åtminstone tre typer av domstolar i Sverige:

allmänna domstolar; som består av tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen,

förvaltningsdomstolar; förvaltningsdomstolar, kammarrätter och Högsta förvaltningsdomstolen; och

specialdomstolarna; som avgör tvister inom specifika områden såsom miljö.

Vanligtvis är antalet nivåer i domstolssystemet, oavsett om målet rör administrativa beslut, ett civilrättsligt ärende eller brottmål tre. I de flesta fall finns det ett krav på prövningstillstånd för att få tillgång till domstolsprövning i de högre domstolarna (Högsta Förvaltningsdomstol, Högsta domstolen, Mark- och miljööverdomstolen och kammarrätten). Huvudregeln är att Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen endast beviljar prövningstillstånd om domen

eller beslutet kan få betydelse som prejudikat, dvs. ge vägledning om hur domstolarna ska bedöma i liknande ärenden. Bortsett från prejudikatskåpet kan Mark- och miljööverdomstolen även ge prövningstillstånd om det kan finnas anledning att ändra beslutet från mark- och miljödomstolen och det är nödvändigt för att Mark- och miljööverdomstolen ska kunna bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt eller om det annars finns synnerliga att prövaöverklagandet, t.ex. risk för allvarlig miljökada. Om den högre domstolen finner att inget av dessa villkor är uppfyllda kommer den inte att pröva målet. Det bör också noteras att vissa myndighetsbeslut enligt miljöbalken kan överklagas genom systemet med mark- och miljödomstolar, men endast till Mark- och miljööverdomstolen som den sista instansen. Överklagade beslut från myndigheter enligt plan- och bygglagen samt fastighetsärenden kan överklagas till Högsta domstolen, men bara när Mark- och miljööverdomstolen tillåter det. Detta görs huvudsakligen i fall där domstolen anser att det finns behov av prejudikat i en omtvistad fråga.

2) Behörighetsregler – hur fastställs behörig domstol vid behörighetskonflikt mellan olika nationella domstolar (i olika medlemsstater)?

För frågor som rör miljölagstiftning samt frågor om fastighetsmål, planering och byggande har Sverige utvecklat ett system med specialdomstolar. Detta system består av fem mark- och miljödomstolar och Mark- och miljööverdomstolen. Domstolarnas jurisdiktion omfattar alla typer av beslut som fattas enligt miljöbalken och plan- och bygglagen. De är också kompetenta i fall som rör skadestånd och enskild talan mot miljöfarlig verksamhet.

De fem mark- och miljödomstolarna är vardera införlivade som en särskild filial inom fem utsedda tingsrätter belägna i olika delar av Sverige, var och en ansvarig för sin respektive geografiska del av landet. Mark- och miljööverdomstolen är en del av Svea hovrätt och ansvarar för hela landet. Högsta domstolen behandlar i sin tur praktiskt taget alla ärenden, inklusive frågor om miljölagstiftning om de har prejudikatintresse.

De allmänna förvaltningsdomstolarna prövar vissa ärenden som regleras i sektorslagstiftning om jakt, skogsbruk och gruvdrift.

3) Särskilda förhållanden vad gäller rättegångsreglerna på miljöområdet (särskilda miljödomstolar), deltagande av lekmän, sakkunniga domare osv.

För frågor som rör miljölagstiftning samt frågor om fastighetsmål, planering och byggande har Sverige utvecklat ett system med specialdomstolar. Detta system består av fem mark- och miljödomstolar och Mark- och miljööverdomstolen. Domstolarnas jurisdiktion omfattar alla typer av beslut som fattas enligt miljöbalken och plan- och bygglagen. De är också kompetenta i fall som rör skadestånd och enskild talan mot miljöfarlig verksamhet.

Miljöfarliga verksamheter och åtgärder som kan medföra en betydande miljöpåverkan kräver tillstånd från Mark- och miljödomstolen, liksom de flesta typer av vattenverksamhet. I dessa fall utövar domstolen administrativa befogenheter som vanligtvis tilldelas myndigheter. Detta är en unik situation för Sverige.

Mark- och miljödomstolarna prövar också civila ärenden relaterade till miljön, beslut som överklagats från administrativa myndigheter och hanterar ärenden om utdömmande av vitesförelägganden efter ansökan från tillsynsmyndigheterna. Det bör noteras att de flesta beslut från lokala myndigheter (om de inte rör planering enligt plan- och bygglagen) först överklagas till länsstyrelsen och sedan till mark- och miljödomstolen.

Systemet med mark- och miljödomstolar är specifikt utformat för att hantera den tekniska komplexiteten i de ärenden som faller under dess jurisdiktion. Mark- och miljödomstolarna avgör i mål med en lagfaren domare som är ordförande i ärendet och ett tekniskt råd som tillhandahåller den speciella kompetens som ofta behövs i denna typ av mål. I mål som rör miljötillstånd består de två domarna av två särskilda ledamöter. Industri och nationella myndigheter nominerar de två sistnämnda. Den bakomliggande filosofin är att experter kommer att bidra med sin erfarenhet av kommunal eller industriell verksamhet och miljömyndigheternas sakkunskap. Beroende på det aktuella fallet och vilka frågor det rör sig om kan mer än ett tekniskt råd med ytterligare teknisk /vetenskaplig kompetens delta.

Mark- och miljööverdomstolen avgör mål med tre lagfarna domare, varav en är ordförande i ärendet och ett tekniskt råd.

4) Grad av domstolskontroll vid förvaltningsöverklaganden, agerande på eget initiativ (ex officio) osv. Vilka gränser gäller för detta? Regler om domstols agerande på eget initiativ (ex officio)

Både förvaltningsdomstolarna och mark- och miljödomstolarna kan, när de avgör mål i sak, ersätta det överklagade beslutet med ett nytt. Det bör noteras att domstolsförfarandet i förvaltningsmål är enklare och mindre formellt än i civilmål. En annan viktig skillnad är att det yttersta ansvaret för utredningen av målet i förvaltningsmål ligger hos domstolen enligt "ex officio-principen". Principen innebär både att de granskande domstolarna (och myndigheterna) har en skyldighet att säkerställa att en tillfredsställande utredning görs i varje enskilt ärende och att domstolarna kan basera sin dom på andra omständigheter än enbart de som parterna åberopat. Domstolen måste, bland annat genom kommunikation med parterna, se till att ärendet granskas ordentligt och att alla oklarheter klagas. Domstolen är således skyldig och kompetent att till fullo undersöka målets alla fakta/meriter. När det gäller överklagade myndighetsbeslut och utdömmande av vitesförelägganden kan domstolen på eget initiativ hålla syn på den aktuella platsen om det anses nödvändigt för att pröva ärendet.

I Sverige prövar domstolen både den materiella och den processuella lagenligheten av den överklagade domen eller beslutet. Det finns inga procedurregler enligt svensk rätt som begränsar omfattningen av domstolens prövning i miljömål. Endast lagstiftningen utgör ramen för denna prövning. Lagstiftningen består av både materiella bestämmelserna om miljöskydd och procedurregler, både specifika för miljöärenden och allmänna procedurregler. Domstolen har rätt att pröva alla frågor som rör denna materiella och processrättsliga ram och domstolens skyldighet att på eget initiativ pröva ärendet gäller inte bara materiella frågor utan även processuella frågor. Domstolen kan således ta upp frågor rörande ett besluts riktighet, huruvida det har antagits av en behörig myndighet (eller om myndigheten har missbrukat sina befogenheter), om den erforderliga formen av ett beslut har respekterats och även om beslutet är lämpligt i förhållande till det materiella och formella utrymme som ges enligt lag. Även om domstolen är bunden av parternas yrkanden som fastställer ramen för överklagandeprocessen, har domstolen i princip i samma ställning som den första beslutande myndigheten eller domstolen.

När en ansökan om tillstånd överklagas och domstolen finner att tillståndet inte borde ha utfärdats på grund av överträdelse av processuell eller materiell karaktär, kan domstolen avslå tillståndsansökan och tillståndet är då inte längre gällande. Men om domstolen finner att ändringar av tillståndsvillkoren gör det möjligt att bedriva verksamheten i enlighet med miljöbalken, kan domstolen lägga till ytterligare villkor för tillståndet eller ändra villkor som redan föreskrivits av prövningsmyndigheten istället för att avslå tillståndet. Dessutom kan domstolen komma med ett nytt beslut som ersätter det överklagade, upphäva eller ändra det gamla beslutet eller återvisa ärendet till den ursprungliga prövningsmyndigheten. Som huvudregel får domstolarna inte fatta ett beslut som går utöver parternas yrkanden, men undantag kan göras till förmån för individen om detta inte skadar privata intressen.

Det finns ingen konstitutionell domstol i Sverige. I stället är varje domstol när den dömer i ett mål skyldig att kontrollera den rättsliga grunden för beslutet och måste bortse från varje lagbestämmelse eller annan författning som strider mot grundlagen eller annan hierarkiskt högre stående bestämmelse.

1.3. Domstolsväsendets organisation på administrativ och rättslig nivå

1) Det förvaltningsrättsliga förfarandet (ministerier och/eller särskilda statliga myndigheter)

Miljöbalken

För att säkerställa en effektiv överensstämmelse med de allmänna reglerna i miljöbalken är många verksamheter och åtgärder tillståndspliktiga. Sådana verksamheter och åtgärder får inte påbörjas utan tillstånd från en behörig myndighet. Tillståndet anger gränserna för den berörda verksamheten och måste innehålla de villkor under vilka verksamheten ska bedrivas. Om prövningen inte räcker för att avgöra "slutliga" villkor kan ett tillstånd ibland utfärdas där vissa frågor sätts under prövotid och ska undersökas ytterligare under en viss period. Under denna tid kommer provisoriska villkor om försiktighetsåtgärder att gälla. De verksamheter eller åtgärder för vilka tillstånd är obligatoriska anges antingen direkt i miljöbalken eller i förordningar som utfärdas med stöd av miljöbalken baserat på deras typiska miljöpåverkan (det vanliga).

Miljöbalken delar kompetensen mellan myndigheter och mark- och miljödomstolarna. Prövning av mycket stora miljöfarliga verksamheter såsom anläggningar för kärnkraftsverksamhet görs av regeringen. Prövning av större industrianläggningar, som i princip följer EU: s direktiv 2010/75 om industriutsläpp, görs av mark- och miljödomstolarna och prövning av medelstora miljöfarliga verksamheter görs av Miljöprövningsdelegationerna. För vissa mindre miljöfarliga verksamheter genomförs prövning eller ett anmälningsförfarande på kommunnivå.

I syfte att övervaka efterlevnaden av de krav som anges i miljöbalken och de förordningar som utfärdas under balken, liksom kraven i tillstånd, innehåller miljöbalken också bestämmelser om tillsyn. Tillsynen utförs av tillsynsmyndigheter i enlighet med bestämmelser i miljöbalken och tillsynsförordningen. Med vissa undantag utförs de operativa tillsynsåtgärderna, såsom inspektioner och verkställighet, på regional eller lokal nivå av länsstyrelserna eller av kommunerna. Länsstyrelserna är i allmänhet ansvariga för tillsynen av större miljöfarliga verksamheter och efterlevnad av lagstiftning baserad på EU-direktiv. Länsstyrelsens uppgifter kan delegeras till kommunen enligt ett särskilt förfarande. Kommunerna har även ett allmänt tillsynsansvar för all annan miljöfarlig verksamhet inom kommunen. Dessutom finns det tolv statliga centrala myndigheter, inklusive Naturvårdsverket, som tilldelas operativa övervakningsansvar inom specifika områden, såsom kemikalier, skogsbruk eller jordbruk. För att säkerställa överensstämmelsen med miljöbalken och förordningar som utfärdas enligt balken kan tillsynsmyndigheten meddela förelägganden, ofta kombinerat med vite.

Plan- och bygglagen

Kommunerna ansvarar för planeringen av mark- och vattenområden inom sina geografiska gränser. Det är bara kommunen som har befogenhet att anta planer och besluta om planeringen ska genomföras eller inte. Kommunen måste ha en aktuell översiktsplan som täcker hela kommunens område. Lagen innehåller också regler om detaljplaner, områdesbestämmelser och olika typer av lov såsom bygglov.

2) Hur kan ett miljörättsligt förvaltningsbeslut överklagas till domstol? När kan man förvänta sig ett slutligt avgörande?

Den beslutet angår och icke-statliga organisationer som uppfyller kraven enligt miljöbalken får överklaga ett administrativt miljöbeslut som fattats av länsstyrelsen eller länsstyrelsens Miljöprövningsdelegation till mark- och miljödomstolen. Den beslutet angår och icke-statliga organisationer som uppfyller kraven enligt miljöbalken kan också överklaga administrativa beslut enligt sektorslagstiftning som skogsvårdslagen och minerallagen.

Överklagandet måste vara skriftligt, ange yrkanden och skäl och skickas till den myndighet som fattade beslutet, om sedan kontrollerar att överklagandet inkommit i tid och sedan skickar det vidare till domstolen.

Överklagandeprocessen kan ta olika lång tid beroende på ärendets omfattning. Man kan förvänta sig ett slutligt avgörande från domstolen någonstans inom sex månader och ett år.

3) Förekomsten av särskilda miljödomstolar, deras huvudsakliga roll och behörighet

För frågor som rör miljölagstiftning samt frågor om fastighetsmål, planering och byggande har Sverige utvecklat ett system med specialdomstolar. Detta system består av fem mark- och miljödomstolar och Mark- och miljööverdomstolen. Domstolarnas jurisdiktion omfattar alla typer av beslut som fattas enligt miljöbalken och plan- och bygglagen. De är också kompetenta i fall som rör skadestånd och enskild talan mot miljöfarlig verksamhet.

De fem mark- och miljödomstolarna är vardera införlivade som en särskild filial inom fem utsedda tingsrätter belägna i olika delar av Sverige, var och en ansvarig för sin respektive geografiska del av landet. Mark- och miljööverdomstolen är en del av Svea hovrätt och ansvarar för hela landet. Högsta domstolen behandlar i sin tur praktiskt taget alla ärenden, inklusive frågor om miljölagstiftning om de har prejudikatintresse.

4) Överklaganden av miljöbeslut som fattats av behöriga myndigheter och överklaganden av domstolsbeslut och domar (nivåer)

Miljöbalken

Instansordningen i fall som rör tillstånd, dispens eller förelägganden enligt miljöbalken är följande:

Kommunen - Länsstyrelsen - Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Länsstyrelsen - Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs)

- Högsta domstolen (prövningstillstånd krävs)

Regeringen beslutar i vissa fall om tillåtighet för mycket stora farliga miljöfarliga verksamheter såsom anläggningar för kärnteknisk verksamhet.

Regeringsbeslut kan inte överklagas, men kan bli föremål för rättsprövning av Högsta förvaltningsdomstolen.

Sökanden och de andra parterna i förfarandet, liksom vissa andra intressenter, kan överklaga ett tillståndsbeslut. Rätten att överklaga gäller även ideella organisationer eller andra juridiska personer med det primära syftet att främja naturvård och miljöskyddsintressen eller fritidsintressen, som också uppfyller vissa andra specificerade krav.

Plan- och bygglagen

Kommunala beslut om detaljplanering enligt plan- och bygglagen överklagas direkt till en av mark- och miljödomstolarna och kan överklagas vidare till Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs).

Andra kommunala beslut som rör lov enligt plan- och bygglagen överklagas först till länsstyrelsen och sedan via mark- och miljödomstolen till Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs). Om Mark- och miljööverdomstolen så tillåter kan ärendet även hamna i Högsta domstolen. Det krävs dock prövningstillstånd också till Högsta domstolen.

Annan sektorslagstiftning relaterad till miljön

Vissa ärenden behandlas på ett annat sätt. Till exempel överklagas vissa beslut om jakt, skogsbruk, gruvidrift och infrastrukturprojekt till förvaltningsdomstolarna eller till regeringen.

Länsstyrelsens beslut om licensjakt enligt jaktlagen - förvaltningsdomstol - kammarrätt (prövningstillstånd behövs) - Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Skogsstyrelsens beslut enligt skogsvårdslagen - förvaltningsdomstol - kammarrätt (prövningstillstånd behövs) - Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Bergsstatens beslut om undersökningstillstånd enligt minerallagen - förvaltningsdomstol - kammarrätt (prövningstillstånd behövs) - Högsta förvaltningsdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Bergsstatens beslut om bearbetningskoncession enligt minerallagen - regeringen

Beslut om infrastrukturprojekt som beslutas av Trafikverket kan överklagas till regeringen.

5) Extraordinära rättsmedel. Regler på miljöområdet. Regler om begärande av förhandsavgöranden

Rättsprövning av Högsta förvaltningsdomstolen

Högsta förvaltningsdomstolen är den högsta allmänna förvaltningsdomstolen och behandlar överklaganden av domar och beslut från någon av de fyra kammarrätterna. Högsta förvaltningsdomstolen kan också under vissa omständigheter göra en prövning av om vissa beslut fattade av regeringen strider mot någon rättsregel. Denna prövning kallas rättsprövning enligt lagen om rättsprövning av vissa regeringsbeslut.

Enligt denna lag är en förutsättning för rättsprövning att beslutet rör en enskilds medborgerliga rättigheter eller skyldigheter enligt artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, eller om den sökande är en miljöorganisation att regeringsbeslutet är ett beslut som omfattas av artikel 9.2 i Århuskonventionen.

Preliminära avgöranden från EU-domstolen

Alla parter i ett pågående mål kan begära att domstolen som prövar målet begär ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Detta kan göras oavsett vilken domstol som prövar ärendet. Det är upp till domstolen att avgöra om ett förhandsavgörande är nödvändigt eller inte.

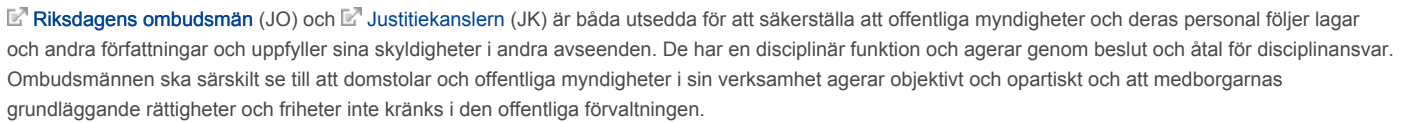
6) Finns det möjlighet att lösa tvister på miljöområdet utanför domstol (medling osv.)?

I Sverige finns inga rättsliga lösningar i form av medling i miljöärenden.

Men i civila ärenden, t.ex. ersättning för miljöskador, finns en skyldighet för domstolen att försöka medla, antingen själv eller genom att involvera en extern medlare.

7) Hur kan andra aktörer bidra (ombudsman [i förekommande fall], allmän åklagare)?

Ombudsmännen

Övervakning utövas av ombudsmännen genom prövning av klagomål från allmänheten och genom inspektioner och andra utredningar som ombudsmännen kan finna nödvändiga.

Allmän åklagare

Miljöbrott och andra brott relaterade till miljön står under allmänt åtal.

Allmänheten har mycket begränsad tillgång till straffrättsliga förfaranden, eftersom åtal står helt under den allmänna åklagarens befogenhet.

1.4. Hur väcker man talan vid domstol

1) Vem kan överklaga ett miljöbeslut (relevansen av begreppet berörd allmänhet och berörda icke-statliga organisationer)?

Det finns bestämmelser i miljöbalken, plan- och bygglagen och i förvaltningslagen som gör det möjligt att överklaga beslut från offentliga myndigheter i allmänhet. Dessa beslut kan avse tillstånd, andra godkännanden, dispenser och tillsyn.

Överklagbara domar och beslut kan överklagas av alla som beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot. Alla som är s k sakägare. Det har inte specificerats i lagen vem som ska betraktas som en berörd person, detta avgörs från fall till fall. Enligt svensk lag anges det i allmänhet inte att "person" avser både fysiska och juridiska personer. Beslut och domar kan riktas till juridiska personer och det är möjligt att juridiska personer kan drabbas av skada av ett tillståndsbeslut och kan därför också ha talerätt som sakägare.

Förarbetena till miljöbalken förklarar att begreppet sakägare ska tolkas brett och avgöras från fall till fall av domstolen. Enligt rättspraxis har varje person som kan drabbas av skada eller utsättas för någon annan olägenhet till följd av den verksamhet som ett tillstånd söks för rätt att vara part i målet och överklaga beslut om risken för skada eller olägenhet berör ett intresse som erkänns av det rättssystemet och som inte enbart är teoretiskt eller helt obetydligt.

Icke-statliga organisationer som uppfyller kraven i miljöbalken kan överklaga många administrativa beslut. Dessa krav är att organisationen är en ideell förening eller annan juridisk person vars syfte enligt dess stadgar är att skydda naturvårds- eller miljöskyddsintressen. Föreningen måste dessutom ha bedrivit verksamhet i Sverige i minst tre år och ha minst 100 medlemmar eller på annat sätt kunna visa att dess verksamhet stöds av allmänheten. Talerätt tillerkänns när det gäller strandskydd även ideella föreningar vars syfte enligt dess stadgar är att främja friluftensintressen.

2) Finns det olika regler i sektorsspecifik lagsättning (naturskydd, vattenförvaltning, avfall, miljökonsekvensbedömningar, samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar/direktivet om industriutsläpp osv.)?

Regler om talerätt finns både i miljöbalken, 16 kap. 12 och 13 §§, i plan- och bygglagen 13 kap. och i sektorslagstiftning. En del av sektorslagstiftningen saknar särskild reglering om talerätt. I dessa fall är den allmänna talerätsbestämmelsen som finns i 42 § förvaltningslagen tillämplig.

Miljöorganisationernas rätt att överklaga miljöfrågor, inklusive tillståndsbeslut, regleras särskilt i såväl miljöbalken som i ett antal sektorslagar som minerallagen. Dessa miljöorganisationer har också en uttrycklig rätt att ansöka om rättsprövning av vissa regeringsbeslut enligt lagen om rättsprövning av vissa regeringsbeslut. När det gäller sektorslagstiftning som inte specifikt hänvisar till regeln om talerätt för miljöorganisationer i miljöbalken, såsom skogsvårdslagen och jaktlagen, har miljöorganisationernas rätt att överklaga vidgats genom rättspraxis.

3) Regler om talerätt för icke-statliga organisationer och enskilda (i förvaltningsförfaranden och på rättslig nivå, för organisationer som är juridiska personer, ad hoc-grupper av företrädare för allmänheten, talerätt för utländska icke-statliga organisationer osv.)

Reglerna om talerätt enligt miljöbalken, plan- och bygglagen och förvaltningslagen är desamma oavsett om ärendet handlar om överklagande till en myndighet eller överklagande till en domstol.

Miljöbalken

16 kap. 12 §

Överklagbara domar eller beslut får överklagas av

den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot,

en lokal arbetstagarorganisation som organiserar arbetstagare i den verksamhet som avses med beslutet, såvitt avser domar och beslut i frågor om tillstånd till miljöfarlig verksamhet,

en central arbetstagarorganisation enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, motsvarande organisation på arbetsgivarsidan samt en sammanslutning av konsumenter, såvitt avser beslut som en länsstyrelse eller en central förvaltningsmyndighet har meddelat med stöd av bemyndigande enligt 14 kap., förutsatt att beslutet inte avser ett särskilt fall, och

den myndighet, kommunala nämnd eller annan som enligt vad som är särskilt föreskrivet i balken, i föreskrifter meddelade med stöd av balken eller i lagen (2010:897) om gränsöverskridande mellan Sverige och Finland har rätt att överklaga.

Denna paragraf innebär inte någon inskränkning av rätten att överklaga enligt bestämmelser i rättegångsbalken.

16 kap. 13 §

Överklagbara domar och beslut om tillstånd, godkännande eller dispens enligt denna balk, om upphävande av skydd av områden enligt 7 kap. eller om tillsyn enligt 10 kap. eller i sådana frågor enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av balken, får överklagas av en ideell förening eller en annan juridisk person som

har till huvudsakligt ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen,

inte är vinstdrivande,

har bedrivit verksamhet i Sverige under minst tre år, och

har minst 100 medlemmar eller på annat sätt visar att verksamheten har allmänhetens stöd.

Rätten att överklaga enligt första stycket gäller även om överklagandet enbart avser ett villkor eller en annan bestämmelse i domen eller beslutet och även om domen eller beslutet är resultatet av en prövning enligt 22 kap. 26 §, 24 kap. 2, 3, 5, 7, 10 eller 13 § denna balk eller en prövning enligt 7 kap. 13, 14 eller 16 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Rätten att överklaga enligt första stycket gäller dock inte domar och beslut som rör Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Förvarets materielverk eller Försvarets radioanstalt.

Den som vill överklaga med stöd av första eller andra stycket ska göra det innan tiden för överklagande har gått ut för parterna och sakägarna.

16 kap. 14 §

Bestämmelserna i 13 § om vissa ideella föreningars rätt att överklaga gäller i fråga om strandskydd också för en ideell förening som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata friluftsentressen.

Plan- och bygglagen

Plan- och bygglagen reglerar rätten för miljöorganisationer som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken att överklaga beslut om att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som kan medföra betydande miljöpåverkan och ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som innebär att ett område inte längre kommer att omfattas av strandskydd.

För enskilda personer gäller den allmänna talerätsregeln i förvaltningslagen. Enligt rättspraxis kan en person vanligtvis överklaga bygglov och planer som kan påverka dem personligen (de är grannar eller bor inom eller direkt intill det område som en kommunal plan gäller).

13 kap. 8 §

Bestämmelser om vem som får överklaga beslut som avses i 2 a, 3, 5 och 6 §§ finns i 42 § förvaltningslagen.

13 kap. 11 §

Ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser får överklagas endast av den som före utgången av granskningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda.

Den inskränkning i rätten att överklaga som följer av första stycket gäller inte om beslutet har gått emot sakägaren genom att förslaget ändrats efter granskningstiden, eller överklagandet grundas på att beslutet inte har tillkommit i laga ordning.

13 kap. 12 §

En sådan ideell förening eller annan juridisk person som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken får överklaga ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan på grund av att planområdet får tas i anspråk för verksamheter eller åtgärder som anges i 4 kap. 34 § denna lag.

13 kap. 13 §

En sådan ideell förening eller annan juridisk person som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken eller en sådan ideell förening som avses i 16 kap. 14 § miljöbalken får överklaga ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som innebär att ett område inte längre ska omfattas av strandskydd enligt 7 kap. miljöbalken.

Förvaltningslagen

42 §

Ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot.

Förvaltningslagen ger också bestämmelser om vem som kan överklaga beslut enligt:

Minerallagen (1991:45)

Skogsvårdslagen (1979:429)

Kulturmiljölagen (1988:950)

Jaktlagen (1987:259)

Fiskelagen (1993:787)

Väglagen (1971:948)

Lagen om byggande av järnväg (1995:1649)

Ellagen (1997:857)

Rättslig granskning av vissa regeringsbeslut

1 §

En enskild får ansöka om rättsprövning av sådana beslut av regeringen som innefattar en prövning av den enskildes civila rättigheter eller skyldigheter i den mening som avses i artikel 6.1 i den europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

2 §

En miljöorganisation som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken får ansöka om rättsprövning av sådana tillståndsbeslut av regeringen som omfattas av artikel 9.2 i konventionen den 25 juni 1998 om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.

4) Vilka regler gäller för översättning och tolkning om utländska parter är inblandade?

Huvudregeln är att språket i domstolar och administrativa myndigheter är svenska. Det finns dock en särskild lag (lagen 2009:724 om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk) som ger medborgarna rätt i vissa kommuner i norra Sverige rätt att tala bl.a. finska eller samiska i domstol.

Enligt 13 § förvaltningslagen ska en myndighet använda en tolk och se till att handlingar översätts vid behov för att en enskild ska kunna utöva sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska.

Enligt 5 kap. 6 § rättegångsbalken kan domstolen om en part, vittne eller annan person som ska höras inför domstolen och som inte behärskar svenska, anlita en tolk. Om en misstänkt eller åtalad i ett brottmål inte behärskar svenska bör en tolk anlitas inför domstolsförhandling. Genom hänvisning i 48 § lagen om domstolsärenden är denna bestämmelse också tillämplig vid mål i mark- och miljödomstolarna.

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför domstolen inte talar svenska, ska domstolen vid behov anställa en tolk. Domstolen kan också på annat sätt, vid behov, anlita en tolk eller översätta handlingar (enligt 50 § förvaltningsprocesslagen).

Domstolen får vid behov enligt 33 kap. 9 § rättegångsbalken översätta handlingar som skickas in till eller sänds från domstolen. Rätten är skyldig att åt den misstänkte eller på begäran av en målsägande översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte eller målsäganden ska kunna ta tillvara sin rätt. Översättningen får göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till det som handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet. Genom hänvisning i 48 § lagen om domstolsärenden är denna bestämmelse också tillämplig vid mål i mark- och miljödomstolarna.

1.5. Bevisning och sakkunniga i förfarandena

1) Bevisvärdering – finns det några begränsningar när det gäller att uppta eller värdera bevis, kan domstolen begära bevis på eget initiativ?

Både administrativa myndigheter och alla svenska domstolar som är involverade i miljöärenden har en omfattande skyldighet att pröva ett ärende självständigt och fullständigt och ska se till att ärendet prövas i den utsträckning som behövs. Myndigheten eller domstolen kan för detta ändamål ställa frågor till parterna under hela processens gång. Domstolen kan till och med genomföra utredningar på en plats om den anser det nödvändigt. Nya fakta kan således läggas till fallet under hela förfarandet och domstolen måste också överväga alla fakta som tillhandahålls av parterna. Det bör dock noteras att detta inte gäller i civila mål som prövas av mark- och miljödomstolarna.

Eftersom det yttersta ansvaret för att utreda ärendet enligt "ex officio-principen" i miljöbalken ligger hos myndigheter och mark- och miljödomstolarna, som båda har miljöskunniga ledamöter som deltar i beslutsfattandet, finns det inga bestämmelser i svensk lag om att en enskild eller en miljöorganisation måste lägga fram egna expertutlåtanden, även om förfarandet initieras av dem. Följaktligen kan en förvaltningsmyndighet eller domstol aldrig kräva att en enskild eller en miljöorganisation att presentera sådana experter (en myndighet eller domstol kan dock kräva ett sådant expertutlåtande från en sökande av ett tillstånd eller en verksamhetsutövare av en miljöfarlig verksamhet). Dessutom finns det inga krav enligt svensk lag att enskilda eller miljöorganisationer ska bära kostnaderna för experter eller vittnen.

2) Finns det möjlighet att lägga fram nya bevis?

Ex officio-principen på både administrativ- och domstolsnivå innebär att det inte finns några gränser för hur och när nya bevis kan presenteras. Med detta sagt är det fortfarande främst upp till parterna att vara ansvariga för att presentera bevis för sina argument. Detta kan göras både i början av ett ärende och senare under domstolsförfarandet. Man kan också presentera ett nytt bevis i nästa instans vid ett överklagande. Vårt att notera är att förvaltningsärenden hanteras annorlunda än civilmål, där möjligheten att presentera nya bevis är mer begränsad.

Skriftliga handlingar som åberopas som bevis måste överlämnas till domstolen utan dröjsmål. Detsamma gäller föremål som är åberopade som bevis och som kan flyttas till domstol. Om nödvändigt kan domstolen kräva att den part som förlitar sig på ett sådant bevis ska lämna in detta inom en angiven tid. Ett sådant föreläggande måste innehålla information om att fallet kan komma att avgöras även om parten inte har lämnat bevisen. Vid en muntlig förhandling kan vittnesförhör hållas. Vittnesförhör kan hållas under ed.

3) Hur inhämtas sakkunnigutlåtanden i förfarandena? Offentligt tillgängliga förteckningar och register över sakkunniga

I förvaltningsmål hänskjuter domstolen ofta på eget initiativ ett ärende eller specifika frågor till myndigheter, t.ex. statliga myndigheter med expertkunskap inom vissa områden, för sakkunnigutlåtande. Detta förekommer också vid överklaganden.

Varje part kan presentera experter för att stärka sina yrkanden. Varje part kan också be domstolen att kalla in expertvittnen såsom experter från miljömyndigheter.

Det är mycket vanligt att en sökande av tillstånd presenterar experter för att tala för deras räkning. Det kan också finnas situationer där det är av stor fördel, kanske t.o.m. en nödvändighet, för enskilda och miljöorganisationer att kunna presentera egna experter eller expertrapporter för att bevisa att deras argument om ett visst faktum stämmer. För det mesta görs sådana rapporter av experter som arbetar inom miljöorganisationerna själva och därför är de oftast gratis. Ett annat sätt att få expertrapporter är att anlita oberoende forskare från universitet eller andra externa experter. Ibland, om fallet rör en mycket stor och/eller komplicerad fråga, betalar miljöorganisationerna för att anlita externa experter.

Det finns ingen offentligt tillgänglig lista och register över experter.

3.1) Är ett sakkunnigutlåtande bindande för domstolarna, finns det utrymme för skönsmässig bedömning?

Domstolarna är inte bundna av expertutlåtanden och dessa kan bortses ifrån.

3.2) Regler om sakkunniga som anlitas av domstolen

Enligt 22 kap. 12 § miljöbalken får mark- och miljödomstolen, om det för bedömning av målet behövs någon särskild utredning eller värdering, förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande i målet. Sådan undersökning skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för undersökningen. Denna bestämmelse är tillämplig när domstolen prövar tillstånd i första instans. Regeln är dock också tillämplig när Mark- och miljööverdomstolen prövar mål som överklagats.

Om ett ärende rör en verksamhet eller åtgärd som kan ge upphov till en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller som har en sådan betydelse att det äventyrar möjligheten att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljökvalitetsnorm och det kan bli fråga om undantag enligt 11 § vattenförvaltningsförordningen, ska domstolen inhämta yttrande från vattenmyndigheten i det vattendistrikt där verksamheten ska bedrivas eller åtgärden vidtas.

3.3) Regler om sakkunniga som anlitas av parterna

Ett överklagande i ett förvaltningsmål ska innehålla grunderna för överklagandet och i vilket avseende skälen för beslutet är, enligt klagandens uppfattning, felaktiga och de bevis som åberopats och vad som ska bevisas av varje specifikt bevis. Detta kan inkludera expertutlåtanden om parten så önskar.

I civilmål måste kåranden presentera de yrkanden, skäl och bevis som åberopas. Detta kan göras även senare under processen. Experter som kallas av parterna betraktas under processen som vittnen och inte som experter.

3.4) Vilka processkostnader ska betalas, inbegripet i samband med sakkunnigutlåtanden och hörande av sakkunnig som vittne?

Det finns inga avgifter i samband med expertutlåtanden och expertvittnen.

I förvaltningsmål kommer domstolen att täcka kostnader för vittnen som kallas av domstolen. Experter som bistår en part anses dock i princip inte vara vittnen. Den part som åberopar ett expertutlåtande måste göra det på egen bekostnad och kostnaderna kommer inte att kompenseras eller täckas av motparten även om de vinner processen.

I civilmål täcks kostnaderna i första hand av den part som har åberopat vittnet/experten. I slutändan gäller principen om att förloraren betalar i denna typ av mål.

1.6. Jurister och möjliga aktörer, deltagare i förfarandena

1) Advokaters (obligatoriska) roll. Hur kontaktar man en advokat (offentligt tillgänglig internetlänk till till advokatsamfundets register eller webbplats)?

Advokater med specialisering på miljöområdet

Den som är part i ett miljöärende får använda ett ombud eller biträde. Denna person måste vara lämplig för uppdraget, men behöver inte vara jurist eller advokat. Svensk miljölagstiftning kräver dock inte att man företräds av ett juridiskt ombud, inte ens vid överklaganden till Mark- och miljööverdomstolen eller till Högsta domstolen.

De flesta miljöorganisationer som verkar på nationell nivå (t.ex. Greenpeace Sverige, Svenska rovdjursföreningen, SOF-Birdlife, Svenska botaniska föreningen och andra) och lokal nivå har inga jurister anställda. Sveriges största miljöorganisation, Sveriges Naturskyddsförening, och Älvräddarna är ett par av de få svenska miljöorganisationer som har anställda juridiska rådgivare.

Det finns inga offentligt tillgängliga internetlänkar till register eller någon webbplats där man kan hitta alla jurister och advokater specialiserade i miljö rätt.

Svenska advokatsamfundet har dock en sökfunktion på sin [hemsida](#). Jurister som inte är medlemmar i samfundet ingår naturligtvis inte i denna lista.

1.1. Finns det en möjlighet att anlita pro bono-tjänster?

Det finns ingen organiserad pro bono-hjälp tillgänglig.

Det finns bara ett fåtal advokatbyråer och juristbyråer som företräder enskilda och miljöorganisationer i miljöärenden.

Det står advokater och jurister i princip fritt att fastställa sina egna arvoden, men det finns inga juridiska hinder mot att ta på sig denna typ av uppdrag pro bono.

I civilmål, fastighetsmål och i mål om ansökningsmål för vattenverksamhet kan domstolen, om den anser att de begärda kostnaderna är orimliga, minska ersättningen för rättegångskostnader antingen på begäran av den förlorande parten eller på eget initiativ. I andra typer av miljömål måste varje part täcka sina egna rättegångskostnader oavsett resultatet och domstolen kommer inte att ingripa i frågan.

2) Register över sakkunniga eller advokatsamfundets offentligt tillgängliga webbplatser eller register med kontaktuppgifter till sakkunniga

Inga sådana register eller offentliga register finns.

3) Förteckning över icke-statliga organisationer som är verksamma på området, länkar till webbplatser där dessa organisationer kan nås

Listan nedan är inte uttömmande.

I alfabetisk ordning:

[Birdlife Sverige](#)

[Klimataktion](#)

[Greenpeace Sverige](#)

[Nordulv](#)

[Skydda skogen](#)

[Svenska botaniska föreningen](#)

4) Förteckning över internationella icke-statliga organisationer som är verksamma i den berörda medlemsstaten

[Swedish Friluftsrådet](#)

[Föreningen Svenskt Landskapsskydd](#)

[Älvräddarna](#)

[Svenska Rovdjursföreningen](#)

[Svenska Naturskyddsföreningen](#)

[Urbergsgruppen](#)

[WWF](#)

1.7. Garantier för effektiva förfaranden

1.7.1. Frister rörande förfarandet

1) Tidsfrist för att begära förnyad prövning av ett miljöbeslut som fattas av en förvaltningsmyndighet (antingen i högre instans eller på samma nivå)

Som en allmän regel för förvaltningsmyndigheterna och förvaltningsdomstolarna måste överklagandet av ett beslut ha mottagits av den beslutande myndigheten eller domstolen inom tre veckor från den dag då klaganden mottog beslutet eller domen. Om klaganden är en part som företräder allmänheten (som en myndighet) måste överklagandet emellertid ha mottagits inom tre veckor från dagen då beslutet eller domen fattades. Den beslutande myndigheten eller domstolen kontrollerar sedan om överklagandet inkommit inom rätt tidsfrist (rättsprövning) och skickar överklagandet vidare till den myndighet eller domstol som ska överpröva målet.

När det gäller beslut och domar från mark- och miljödomstolarna, med undantag för preliminära beslut under förberedelsen av ärendet, är tiden för överklagande för alla parter kopplad till dagen för avgörandet.

2) Förvaltningsmyndighetens tidsfrist för att meddela beslut

Det finns inga tydliga bestämmelser som skyddar den berörda allmänhetens intresse att få sina ärenden behandlade i rätt tid av ett administrativt organ, med undantag för ett mycket allmänt uttalande i förvaltningslagen: ett ärende måste hanteras på ett enkelt, snabbt och kostnadseffektivt sätt. Effektivt som möjligt utan att kompromissa med rättsstatsprincipen. Men om en myndighet bedömer att beslutet i ett ärende som inlett av en enskild part kommer att försenas väsentligt, ska myndigheten informera parten om detta. I en sådan anmälan ska myndigheten rapportera orsaken till förseningen. Om ett mål som inlett av en enskild part inte har avgjorts i första hand inom sex månader, kan parten skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Myndigheten ska inom fyra veckor från dagen för en sådan begäran antingen avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran. Ett sådant beslut att avslå en begäran om att målet ska avgöras kan överklagas till domstolen eller den administrativa myndighet som är behörig att granska ett överklagande av beslutet i målet.

3) Är det möjligt att överklaga förvaltningsbeslut direkt till domstol?

Instansordningen är:

Kommunen - Länsstyrelsen - Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs)^[1]

Länsstyrelsen - Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs) - Högsta domstolen (prövningstillstånd krävs)

Många miljöärenden börjar hos länsstyrelsen eller en mark- och miljödomstol vilket innebär att de besluten kan överklagas direkt till domstol.

Regeringen är i vissa fall prövningsmyndighet enligt miljöbalken för mycket stora miljöfarliga verksamheter såsom anläggningar för kärnkraftsverksamhet.

Regeringen prövar också vissa överklaganden enligt miljöbalken och sektorslagstiftning som minerallagen. Regeringsbeslut kan inte överklagas till domstol, men kan bli föremål för en rättsprövning av Högsta förvaltningsdomstolen.

4) Finns det en tidsfrist för när den nationella domstolen ska meddela sitt avgörande?

Det finns inga fasta regler om när eller inom vilken tid en domstol måste komma med dom eller beslut.

När mark- och miljödomstolarna enligt miljöbalken fungerar som prövningsmyndighet i första instans ska domstolen meddela dom eller beslut så snart som möjligt med hänsyn till ärendets art och omständigheterna i övrigt (22 kap. 21 § miljöbalken). Detta gäller även när Mark- och miljööverdomstolen prövar ett mål efter överklagande. Om en huvudförhandling har hållits ska en dom eller beslut meddelas inom två månader efter det att förhandlingen avslutats, såvida inte synnerliga skäl föreligger. I andra typer utav miljömål finns det inga sådana regler.

I civilmål är den allmänna regeln att domen ska avkunnas inom 14 dagar från huvudförhandlingen.

Att märka är att en part enligt lagen om förtursprövning kan begära att domstolen prioriterar ett ärende som behandlas av domstolen.

5) Tidsfrister som gäller under förfarandet (för parter, framläggande av bevis, andra möjliga tidsfrister osv.)

Det finns inga rättsligt fastställda tidsfrister som gäller under förfarandet. Förvaltningsmyndigheten eller domstolen som prövar ett ärende eller ett mål avgör själv i varje enskilt fall vilka tidsfrister som ska gälla för inlämning av bevis, yttranden och annat material.

1.7.2. Interimistiska åtgärder och säkerhetsåtgärder, verkställighet av domar

1) När har överklagandet av ett förvaltningsbeslut suspensiv verkan?

Enligt svensk lag har överklaganden suspensiv effekt om inte annat föreskrivs i lagen. Normalt kan ett beslut enligt miljöbalken och plan- och bygglagen endast verkställas när beslutet inte längre kan överklagas, när det vunnit laga kraft. Det finns några undantag från denna regel enligt särskild lagstiftning som skydds jakt enligt jaktlagen och undersökningstillstånd enligt minerallagen.

Normalt kan ett tillstånd enligt miljöbalken således inte användas förrän det vunnit laga kraft. Tillståndsbeslut kan dock kombineras med ett verkställighetsförordnande som gör det möjligt för den sökande att starta sin verksamhet trots att tillståndet överklagas. Liksom vad som gäller för tillstånd får ett föreläggande från en tillsynsmyndighet inte rättslig verkan förrän det vunnit laga kraft. Om det finns ett brådskande behov kan myndigheten dock besluta att beslutet ska träda i kraft genast.

2) Finns det möjlighet för en myndigheten eller en överordnad myndighet att meddela en interimistisk åtgärd i samband med överklagandet av ett förvaltningsbeslut?

Så länge ett ärende inte har överlämnats till den överprövande instansen kan den första beslutande myndigheten ompröva och stoppa ett verkställande av sitt eget beslut, om detta inte är till nackdel för en enskild part.

Om ett verkställighetsförordnande har beviljats eller ärendet rör ett beslut där regeln om den suspensiva verkan inte är tillämplig, kan en berörd enskild eller en miljöorganisation be den överprövande myndigheten att inhibera beslutet. Enligt 48 § förvaltningslagen kan överinstansen bestämma att det överklagade beslutet tills vidare inte ska gälla.

3) Finns det någon möjlighet att ansöka om en interimistisk åtgärd under förfarandet och i så fall på vilka villkor? Finns det någon tidsfrist för att ge in en sådan ansökan?

En begäran om inhibition kan göras under hela processen men görs normalt samtidigt med ett överklagande. En sådan begäran kan också upprepas om den inte får gehör.

4) Verkställs förvaltningsbeslut omedelbart oavsett överklagandet? Under vilka förutsättningar?

Enligt svensk lag har överklaganden suspensiv effekt om inte annat föreskrivs i lagen. Normalt kan ett beslut enligt miljöbalken och plan- och bygglagen endast verkställas när beslutet inte längre kan överklagas, när det vunnit laga kraft. Normalt kan ett tillstånd enligt miljöbalken således inte användas förrän det vunnit laga kraft. Tillståndsbeslut kan dock kombineras med ett verkställighetsförordnande som gör det möjligt för den sökande att starta sin verksamhet trots att tillståndet överklagas. Liksom vad som gäller för tillstånd får ett föreläggande från en tillsynsmyndighet inte rättslig verkan förrän det vunnit laga kraft. Om det finns ett brådskande behov kan myndigheten dock besluta att beslutet ska träda i kraft genast.

I de fall där detta inte gäller såväl miljöbalken som lagen om planering och byggnad ger tillsynsmyndigheten, om det är brådskande, beslut att ett förbud eller en order ska vara omedelbart bindande.

Det finns några undantag från regeln om suspensiv effekt enligt särskild lagstiftning som skydds jakt enligt jaktlagen och undersökningstillstånd enligt minerallagen.

5) Skjuts förvaltningsbeslutet upp om det överklagas till domstol?

Enligt svensk lag har överklaganden suspensiv effekt om inte annat föreskrivs i lagen. Normalt kan ett beslut enligt miljöbalken och plan- och bygglagen endast verkställas när beslutet inte längre kan överklagas, när det vunnit laga kraft. Det finns några undantag från denna regel enligt särskild lagstiftning som skydds jakt enligt jaktlagen och undersökningstillstånd enligt minerallagen.

Normalt kan ett tillstånd enligt miljöbalken således inte användas förrän det vunnit laga kraft. Tillståndsbeslut kan dock kombineras med ett verkställighetsförordnande som gör det möjligt för den sökande att starta sin verksamhet trots att tillståndet överklagas. Liksom vad som gäller för tillstånd får ett föreläggande från en tillsynsmyndighet inte rättslig verkan förrän det vunnit laga kraft. Om det finns ett brådskande behov kan myndigheten dock besluta att beslutet ska träda i kraft genast.

6) Finns det en möjlighet för de nationella domstolarna att besluta om interimistiska åtgärder (förutsatt att en säkerhet ställs)? Ska beslutet om interimistisk åtgärd eller säkerhet överklagas särskilt?

Om ett verkställighetsförordnande har beviljats eller målet rör ett beslut där regeln om den suspensiva verkan inte är tillämplig, kan en berörd enskild eller en miljöorganisation be den överprövande domstolen att inhibera beslutet. Detta kan göras under hela förfarandet men sker normalt samtidigt med själva överklagandet.

Enligt 26 § lagen om domstolsärenden kan en domstol som ska pröva ett överklagande besluta att det överklagade beslutet inte får verkställas för tillfället. Den lagliga bestämmelsen om sådan inhibition är ganska vag; detaljerna finns i rättspraxis. Enligt Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen ska inhibition beviljas när utsikterna för framgång av överklagandet är goda. Inhibition kan också beviljas om klaganden har ett berättigat intresse av att domstolen granskar beslutet eller om det finns viktiga intressen på spel, till exempel risken för irreversibel miljöskada.

Det finns inga krav, eller juridiska möjligheter, att ställa krav på att finansiell säkerhet kopplad till kravet. Det finns dock ett undantag. Om den sökande av tillstånd för vattenverksamhet begär ett beslut om ett omedelbart verkställbart tillstånd måste han/hon ställa en ekonomisk säkerhet för eventuella skador.

1.7.3. Kostnader – rättshjälp – pro bono-tjänster, andra former av ekonomiskt stöd

1) Hur beräknas kostnaderna för att inleda ett förfarande – administrativa kostnader, rättegångskostnader, kostnader för att väcka talan, sakkunnigarvoden, advokatarvoden, kostnader för överklagande osv.?

Reglerna för kostnader för mål som rör miljöfrågor finns i kapitel 25 i miljöbalken.

Som huvudregel är förfarandena relaterade till miljöärenden gratis. Det finns ingen överklagande- eller domstolsavgift, ingen skyldighet att betala motståndarens rättegångskostnader, ingen skyldighet att betala ersättning för att få inhibition eller andra kostnader som ska täckas, oavsett om ärendet är föremål för ett administrativt eller rättsligt prövningsförfarande.

Varje part betalar enbart sina egna kostnader. Principen om att förloraren betalar motpartens rättegångskostnader är inte tillämplig som i civilmål. När det gäller behovet av experter och advokatavgifter måste det beräknas från fall till fall efter kontakt med dem.

I civilmål såsom skadeståndsmål gäller däremot principen om att förloraren betalar motpartens rättegångskostnader och det finns också en domstolsavgift för käranden, cirka 300 euro.

2) Kostnad för interimistiska åtgärder, är det nödvändigt att ställa säkerhet?

Inhibition och interimistiska åtgärder är gratis.

Om den sökande av tillstånd för vattenverksamhet emellertid begär ett beslut om ett omedelbart verkställbart tillstånd, måste han/hon tillhandahålla en ekonomisk säkerhet för eventuella skador.

3) Finns det rättshjälp för fysiska personer?

Med tanke på att förfarandena relaterade till miljöärenden i Sverige är kostnadsfria finns det mycket lite rättshjälp tillgängligt. Enligt rättshjälplagen (1996: 619) kan en klagande på vissa villkor få rättshjälp och vissa kostnader i samband med processen betalda. Rättshjälplagen har dock på grund av officiellprincipen mycket liten betydelse i mål som överklagas till mark- och miljödomstolarna. Ett av kriterierna för att beviljas rättshjälp är att klaganden behöver juridisk hjälp och rådgivning och att detta behov inte kan tillgodoses på annat sätt. På grund av dessa kriterier finns det nästan ingen möjlighet för enskilda att få rättshjälp i miljöärenden.

4) Finns det rättshjälp för föreningar, juridiska personer, icke-statliga organisationer med eller utan status som juridisk person? Om ja, hur går ansökan om rättshjälp till? Finns det tillgång till pro bono-tjänster?

Miljöorganisationer eller andra juridiska personer kan aldrig få rättshjälp enligt rättshjälplagen.

5) Finns det andra finansiella mekanismer för att ge ekonomiskt stöd?

Vissa av de centrala statliga myndigheterna ger bidrag till miljöorganisationer som de kan använda efter eget gottfinnande. Viktigast är att Naturvårdsverket varje år delar ut medel till organisationer som ska användas för att vidta rättsliga åtgärder för att utveckla rättspraxis inom miljöområdet. Dessutom ger Transportstyrelsen och Konsumentverket bidrag till icke-statliga organisationer för att öka allmänhetens inflytande på olika beslutsprocesser inom miljöområdet.

6) Gäller principen om att förlorande parten står för kostnaderna? Hur tillämpas den i så fall av domstolarna? Finns det några undantag?

Majoriteten av alla miljöärenden bedrivs genom kostnadsfria administrativa förfaranden där de överprövande instanserna har en skyldighet att ex officio granska ärendet.

Principen för den förlorande parten betalar rättegångskostnaderna för motparten gäller normalt inte. Varje part behöver bara bära sina egna rättegångskostnader, men svensk miljölagstiftning kräver inte att man företräds av ett juridiskt ombud inte ens för överklaganden till Mark- och miljööverdomstolen eller Högsta domstolen. Det enda undantaget från den generella regeln om ett kostnadsfritt förfarande finns när det gäller tillståndsprövning av vattenverksamhet. Sökanden måste här betala rättegångskostnaderna för alla dem som kommer att påverkas av verksamheten. Denna krets av människor är emellertid smalare och består av dem vars fastigheter kommer att påverkas av verksamheten, till exempel av översvämningar, förlust av fiskevattnen och så vidare.

I civilmål rörande skadestånd gäller de allmänna reglerna vilket innebär att den förlorande parten måste betala alla vinnande partens rättegångskostnader, förloraren betalar principen i sin helhet. Skadeståndsmål gällande miljöskador är i Sverige ganska sällsynta. Många civilmål avser intrång i markägarnas rättigheter, t.ex. genom att ett naturreservat inrättats och i sådana fall är huvudregeln att markägaren kommer att få sina rättegångskostnader täckta oavsett resultatet.

7) Kan domstolen bevilja befrielse från rättegångskostnader, registreringsavgifter, ansökningsavgifter, fastställande av rättegångskostnader osv.? Finns det andra nationella särdrag på detta område?

Eftersom majoriteten av alla miljöärenden bedrivs genom kostnadsfria administrativa förfaranden finns det inget behov av regler om undantag.

I civilmål är principen om att förloraren betalar inte helt absolut, eftersom det finns bestämmelser som ger domstolen ett utrymme att överväga fakta relaterade till hur processen bedrivs, om det fanns skäl för initiala fordringar på grund av motpartens agerande etc. och där rättegångskostnaderna kan jämkas.

1.7.4. Tillgång till information med avseende på tillgång till rättslig prövning – bestämmelser rörande direktiv 2003/4/EG

1) Var finns de nationella bestämmelserna om tillgång till rättslig prövning på miljöområdet? Finns det andra former av strukturerad vidareförmedling av information?

Rättigheter för enskilda och icke-statliga organisationer att ifrågasätta miljöbeslut, handlingar och underlåtenhet finns huvudsakligen i tre olika svenska lagar, miljöbalken, plan- och bygglagen och förvaltningslagen. Generellt gäller att enskilda måste vara berörda av beslutet eller domen och miljöorganisationer måste uppfylla kraven enligt bestämmelsen i 16 kap. 13 § miljöbalken för att ha talerätt.

Det finns ingen allmän samlad information om var man kan hitta reglerna om tillgång till rättslig prövning i Sverige. Översiktlig information kan dock hittas på webbplatser för några av de viktigaste miljömyndigheterna, såsom [Naturvårdsverket](#) och [Boverket](#). En del allmän information om tillgång till rättslig prövning finns också på [Svenska domstolens webbplats](#).

2) Hur lämnas denna information under olika miljöförfaranden? Vem ska sökanden vända sig till för att få information?

Under förfarandet av ett ärende vid en myndighet eller ett mål vid en domstol är huvudregeln att handlingar är offentliga för allmänheten. Respektive instans är skyldig att registrera alla inkommande dokument i det enskilda fallet och dessa är öppna för allmänheten. Viss information kan hållas hemlig enligt bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). För parterna i ett ärende eller ett mål inför en myndighet eller en domstol är utrymmet för att hålla dokumenthemligheter mycket begränsat.

I prövningsärenden av vattenverksamhet och miljöfarlig verksamhet utser mark- och miljödomstolarna och länsstyrelserna en person eller en myndighet att fungera som aktförvarare för att förvara en kopia av alla handlingar som allmänheten har tillgång till, även för sådana ansökningar som inte behöver en miljöbedömning enligt 6 kap. miljöbalken.

Som en generell regel måste domar och beslut i mål vid domstolar och myndigheter dokumenteras skriftligt. Dessutom finns bestämmelser om att domar ska hållas tillgängliga vid domstolens kontor och hos aktförvararen, när de meddelas.

I stor utsträckning kungörs domar i pressen och på den domstols webbplats som fattat beslut i ansökningsärenden. Detta gäller även länsstyrelsens beslut och andra myndigheters.

Förordningen (2003:234) om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m. innehåller bestämmelser om tid för tillhandahållande av handlingar, om hur handlingar ska tillhandahållas och om information till enskilda personer. En dom eller ett beslut i ett mål inför en domstol ska skickas till parterna samma dag som domen eller beslutet fattas.

Den svenska offentlighetsprincipen innebär också att alla har möjlighet att läsa beslutstexten. I förvaltningsprocesslagen och rättegångsbalken finns också bestämmelser om utfärdande av domar och beslut. Bestämmelserna i miljöbalken, rättegångsbalken, förvaltningslagen, lagen om domstolsärenden och förvaltningsprocesslagen reglerar vidare vad en dom eller ett beslut måste innehålla.

Varje överklagbart beslut och överklagbar dom måste åtföljas av information om hur och vart beslutet eller domen kan överklagas, en besvärshänvisning.

3) Vilka är de sektorsspecifika reglerna (miljökonsekvensbedömning), IPPC/IED (direktivet om industriutsläpp), när det gäller planer och program osv.?

Samma regler om tillgång till information om tillgång till rättslig prövning gäller oavsett om ärendet avser ett administrativt miljöärende eller ett civilrättsligt mål enligt miljöbalken eller ett mål om planering enligt plan- och bygglagen.

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. På grund av detta finns det inga regler om tillgång till information om tillgång till rättslig prövning för denna typ av planer och program.

4) Måste förvaltningsbeslutet och domen innehålla rättslig information?

Det är obligatoriskt för myndigheter som fattar ett administrativt beslut och domstolar som meddelar dom eller beslut att tillhandahålla information om tillgång till rättslig prövning i beslutet eller domen, besvärshänvisning.

5) Ges utländska deltagare i förfarandet tillgång till översättning och tolkning? Vilka regler gäller för detta?

Det finns ingen allmän samlad information om var man kan hitta reglerna om tillgång till rättslig prövning i Sverige, varken på svenska eller på något annat språk. Översiktlig information kan dock hittas på webbplatser för några av de viktigaste miljömyndigheterna, såsom [Naturvårdsverket](#) och [Boverket](#). En del allmän information om tillgång till rättslig prövning finns också på [Svenska domstolens webbplats](#). Denna information finns på engelska.

För enskilda som är involverade i ett pågående ärende anger 13 § förvaltningslagen att en myndighet ska använda en tolk och se till att handlingar översätts vid behov för att individen ska kunna utöva sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska.

Domstolen får vid behov enligt 33 kap. 9 § rättegångsbalken översätta handlingar som skickas in till eller sänds från domstolen. Rätten är skyldig att åt den misstänkte eller på begäran av en målsägande översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte eller målsäganden ska kunna ta tillvara sin rätt. Översättningen får göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till det som handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet. Genom hänvisning i 48 § lagen om domstolsärenden är denna bestämmelse också tillämplig vid mål i mark- och miljödomstolarna.

1.8. Särskilda förfaranderegler

1.8.1. Miljökonsekvensbedömning – bestämmelser rörande direktiv 2003/35/EG

Verksamheter som omfattas av MKB-kraven i MKB-direktivet är föremål för regler om miljöbedömningar, tillstånd etc., enligt miljöbalken eller annan sektorslagstiftning. Ansökan om tillstånd måste bland annat innehålla en MKB och en teknisk beskrivning av den planerade verksamheten eller åtgärden. Bestämmelser som reglerar när en miljöbedömning krävs och vilken information en miljökonsekvensbeskrivning måste innehålla anges i kapitel 6 i miljöbalken och i miljöbedömningsförordningen (2017:966). Varken plan- och bygglagen eller sektoriell miljölagstiftning har specifika regler för förfarandet eller innehållet i en MKB utan hänvisar till reglerna i miljöbalken.

En MKB måste utarbetas innan ansökan om tillstånd görs och ska lämnas in som ett komplement till ansökan. Vid utarbetandet av tillståndsansökan och MKB är sökanden skyldig att samråda med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som är särskilt berörda av verksamheten. För verksamheter som vanligtvis kan medföra en betydande miljöpåverkan är den sökande också skyldig att samråda med statliga miljömyndigheter och kommunen, allmänheten och organisationer. Innan samrådet ska den sökande lämna ett samrådsunderlag om verksamheten med avseende på plats, omfattning, utformning och möjliga miljöeffekter.

Dessutom finns det bestämmelser om minimikrav på vad en MKB måste innehålla. När prövningsmyndigheten mottagit ansökan och MKB:n är myndigheten skyldig att kungöra dessa offentligt och göra dem tillgänglig för allmänheten, som också ska ges möjlighet att yttra sig.

Inte all verksamhet som omfattas av MKB-direktivet omfattas av krav på tillstånd för miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken. Vissa aktiviteter som kräver en miljöbedömning enligt direktivet (byggande av industriområden, köpcentra, parkeringsplatser, tunnelbanor eller spårvägar, turistattraktioner såsom skidbackar och liftar, hamn för fritidsbåtar, semesterbyar, hotellkomplex, campingplatser och nöjes- eller djurparker) behandlas därför enligt plan- och bygglagen. Den miljöbedömning som krävs enligt direktivet för ovan nämnda aktiviteter genomförs enligt plan- och bygglagen inom ramen för beslut om detaljplaner. Det föreslås att från och med den 1 juli 2021 ska vissa steg relaterade till MKB också komma att genomföras i samband med bygglagsärenden, detta är dock inte relaterat till regleringen av MKB-direktivet.

I Sverige är miljöbedömningar således en integrerad del av tillståndsutfarandet, och denna bedömning görs inte separat från beslutet om tillstånd. MKB:n ska godkännas endast om den planerade verksamhetens direkta och indirekta effekter anses vara adekvat beskrivna i enlighet med bestämmelserna i miljöbalken, och om den godkänns kommer detta att noteras särskilt i tillståndsbeslutet.

1) Regler om talerätt och tillgång till rättslig prövning i samband med screening (villkor, tidsram, berörd allmänhet)

På grund av det ovan beskrivna systemet kan inte miljöbedömningen, eller någon del av den såsom undersökning, avgränsning eller den slutliga miljökonsekvensbeskrivningen, överklagas separat. Emellertid kan miljöbedömningen, inklusive både förfarandekraven och innehållet i den färdiga miljökonsekvensbeskrivningen i ett enskilt fall ifrågasättas när man överklagar tillståndet som sådant.

Regler om talerätt är de allmänna, enskilda måste vara berörda och miljöorganisationer måste uppfylla kraven i 16 kap. 13 § miljöbalken.

2) Regler om talerätt med avseende på avgränsning (villkor, tidsram, berörd allmänhet)

På grund av det ovan beskrivna systemet kan inte miljöbedömningen, eller någon del av den såsom undersökning, avgränsning eller den slutliga miljökonsekvensbeskrivningen, överklagas separat. Emellertid kan miljöbedömningen, inklusive både förfarandekraven och innehållet i den färdiga miljökonsekvensbeskrivningen i ett enskilt fall ifrågasättas när man överklagar tillståndet som sådant.

Regler om talerätt är de allmänna, enskilda måste vara berörda och miljöorganisationer måste uppfylla kraven i 16 kap. 13 § miljöbalken.

3) I vilket skede kan allmänheten invända mot administrativa beslut om miljöprojekt? Finns det någon tidsfrist för att invända mot beslut?

På grund av det ovan beskrivna systemet kan inte miljöbedömningen, eller någon del av den såsom undersökning, avgränsning eller den slutliga miljökonsekvensbeskrivningen, överklagas separat. Emellertid kan miljöbedömningen, inklusive både förfarandekraven och innehållet i den färdiga miljökonsekvensbeskrivningen i ett enskilt fall ifrågasättas när man överklagar tillståndet som sådant.

Regler om talerätt är de allmänna, enskilda måste vara berörda och miljöorganisationer måste uppfylla kraven i 16 kap. 13 § miljöbalken.

4) Kan det slutliga godkännandet bestridas? Under vilka förutsättningar, om man är en enskild person, en icke-statlig organisation eller en utländsk icke-statlig organisation?

Miljöbedömningen, inklusive både förfarandekraven och innehållet i den färdiga miljökonsekvensbeskrivningen i ett enskilt fall kan ifrågasättas när man överklagar tillståndet som sådant.

Miljöprövningsdelegationens beslut kan överklagas till mark- och miljödomstolen och till Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd behövs), tillstånd utfärdade av mark- och miljödomstolen kan överklagas till Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd behövs) och till Högsta domstolen (prövningstillstånd behövs).

Regeringen beslutar i vissa fall enligt miljöbalken om tillstånd för mycket stora miljöfarliga verksamheter såsom anläggningar för kärnkraftsverksamhet.

Regeringsbeslut, inklusive miljöbedömningen, kan inte överklagas utan kan bli föremål för en rättsprövning av Högsta förvaltningsdomstolen.

Tillståndsdomar och beslut, inklusive miljöbedömningen, kan överklagas av alla enskilda som är riskerar att utsättas för skada eller olägenhet enligt 16 kap. 12 § miljöbalken. Tillståndsdomar och beslut kan också överklagas av miljöorganisationer enligt 16 kap. 13 § miljöbalken. Ingen utländsk miljöorganisation kan överklaga eftersom det finns ett krav som säger att organisationen måste ha varit verksam i Sverige i minst tre år. Bestämmelsen kan betraktas som diskriminerande och skulle troligen sättas åt sidan i domstol. I ett beslut från Högsta förvaltningsdomstolen från den 21 december 2018, mål 4840-18, avisades ett överklagande från en polsk miljöorganisation, men med motiveringen att den inte visat att den hade stöd från allmänheten. I princip verkade organisationens hänvisning till att den utgör berörd allmänhet ha godtagits av domstolen.

Beslut om detaljplaner, både de som är föremål för en miljöbedömning och de som inte är det, antas av kommunen enligt plan- och bygglagen och kan överklagas till mark- och miljödomstolen och efter prövningstillstånd till Mark- och miljööverdomstolen. Mark- och miljööverdomstolen kan tillåta att beslutet kan överklagas till Högsta domstolen, (prövningstillstånd krävs).

När det gäller överklagande av beslut om detaljplaner är den som har rätt att överklaga en person som beslutet gäller, förutsatt att beslutet påverkar honom negativt och kan överklagas, 13 kap. 8 § plan- och bygglagen. Miljöorganisationer som uppfyller kraven i 16 kap. 13 § miljöbalken har också talerätt enligt plan- och bygglagen. Den som vill överklaga ett beslut om att anta en detaljplan måste också skriftligt under det offentliga samrådsskedet ha framfört synpunkter mot planen eller miljöbedömningen som inte har tillgodosetts, annars kommer överklagandet att aviseras, 13 kap. 11 § plan- och bygglagen.

5) Domstolsprövningens omfattning – kontroll av lagenligheten i materiellt/formellt hänseende. Kan domstolen agera på eget initiativ?

Det finns inga procedurregler enligt svensk rätt som begränsar omfattningen av domstolens prövning i miljömål. Den berörda domstolen kommer att granska både den materiella och den processuella lagenligheten i domen eller beslutet. Det yttersta ansvaret för utredningen av ärendet åligger domstolen enligt "ex

officio-principen". Domstolen måste, bland annat genom kommunikation med parterna, se till att ärendet granskas ordentligt och att alla oklarheter klargörs. Domstolen är således skyldig och kompetent att till fullo undersöka målets alla fakta/meriter. Domstolen kan till och med på eget initiativ hålla syn på den aktuella platsen om det anses nödvändigt för att pröva ärendet. Domstolens skyldighet att pröva ärendet ex officio gäller inte bara materiella frågor utan även processuella frågor. Parternas anspråk kommer att sätta ramen för processen, men domstolen är inte bunden av de åberopade yrkandena och kan basera sin dom på andra omständigheter än de åberopade.

När ett beslut om en detaljplan som innehåller en miljökonsekvensbeskrivning överklagas till domstolen och domstolen finner att beslutet innehåller väsentliga eller processuella överträdelse, ska domstolen upphäva beslutet om antagande av planen. Det bör noteras att domstolen inte har rätt att ändra en detaljplan. Domstolens räckvidd i dessa fall är snävare, liknar en rättsprövning och är i princip begränsad till de yrkanden och skäl som åberopats av parten. Detta regleras i 13 kap. 17 § plan- och bygglagen.

6) I vilket skede kan beslut, åtgärder eller underlåtenhet att vidta åtgärder angripas?

Miljöbedömningen, inklusive både förklarandekraven och informationen i en miljökonsekvensbeskrivning i ett specifikt fall, kan överklagas i samband med att miljötillståndet som sådant överklagas.

7) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

Oavsett vem som fattar beslut om verksamhet enligt MKB-direktivet; Miljöprövningsdelegationen eller mark- och miljödomstolen när det gäller tillstånd enligt miljöbalken, eller kommunen när det gäller vissa planer enligt plan- och bygglagen kan man överklaga direkt till domstol enligt instansordningen som beskrivits ovan.

8) Är det nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandlingen osv. (här avses inte det krav som anges i punkt 12) för att ha talerätt vid de nationella domstolarna?

Det finns inga krav enligt den svenska miljöbalken för deltagande under det offentliga samrådsstadiet för att senare kunna överklaga ett beslut. Det finns således inga uteslutningskrav. När ett beslut eller en dom om ett tillstånd har meddelats kan det överklagas av alla som påverkas negativt av beslutet. När det gäller beslut om att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som innehåller en MKB enligt plan- och bygglagen är klaganden skyldig att först delta i det administrativa förfarandet med den tillståndsgivande myndigheten som en förutsättning för att ha rätt att senare överklaga till mark- och miljödomstolen. En enskild eller en miljöorganisation får endast överklaga ett beslut om en detaljplan om man skriftligen yttrar sig i frågan under samrådet och dessa synpunkter inte beaktats i planen.

9) Rättvisa och skälighet – hur tillämpas detta av de nationella domstolarna?

Svensk lag kräver parternas likhet inför lagen i miljöförfaranden.

Varje part har samma juridiska rättigheter att kalla vittnen och experter och att ifrågasätta argumentation och experter som presenteras av den andra parten.

10) Hur används begreppet "i rätt tid" i den nationella lagstiftningen?

Det finns inga tydliga bestämmelser som skyddar den berörda allmänhetens intresse att få sina ärenden behandlade i rätt tid av en myndighet, med undantag för en mycket generell bestämmelse i förvaltningslagen. Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Men om en myndighet bedömer att avgörandet i ett ärende som har inletts av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska myndigheten underrätta parten om detta. I en sådan underrättelse ska myndigheten redovisa anledningen till förseningen. Om ett ärende som har inletts av en enskild part inte har avgjorts i första instans senast inom sex månader, får parten skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Myndigheten ska inom fyra veckor från den dag då en sådan begäran kom in antingen avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran.

Ett sådant beslut att avslå en begäran om att ärendet ska avgöras får överklagas till den domstol eller förvaltningsmyndighet som är behörig att pröva ett överklagande av avgörandet i ärendet.

I domstol kan en part ansöka om prioritet i ett ärende enligt lagen om förtursprövning.

11) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka formella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för denna sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

Normalt kan ett tillstånd eller en detaljplan inte utnyttjas förrän möjligheten att överklaga har passerat och tillståndet eller planen vunnit laga kraft.

Tillståndsbeslut kan dock kombineras med ett verkställighetsförordnande som gör det möjligt för den sökande att starta sin verksamhet trots att tillståndet överklagas. Om ett beslut om verkställighet har beviljats kan den berörda allmänheten yrka att domstolen inhiberar beslutet.

1.8.2. Direktivet om samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar/direktivet om industriutsläpp – bestämmelser rörande direktiv 2003/35/EG

1) Landspecifika regler omdirektivet om industriutsläpp vad gäller tillgång till rättslig prövning

Alla verksamheter som omfattas av kraven i industriutsläppsdirektivet/IPPC kräver tillstånd enligt miljöbalken. Innan ett sådant tillstånd utfärdas måste en miljöbedömning inklusive en miljökonsekvensbeskrivning göras.

Reglerna enligt miljöbalken om tillgång till rättslig prövning är generella och gäller därmed även för dessa fall.

2) Regler om talerätt, i vilka skeden kan beslut angripas (för en icke-statlig organisation, en utländsk icke-statlig organisation eller en enskild medborgare)? Kan det slutliga beslutet angripas?

Det finns bestämmelser i miljöbalken som gör det möjligt att överklaga de slutgiltiga besluten och domarna om tillstånd. Både enskilda och miljöorganisationer kan överklaga miljötillstånd, men denna rättighet är i vissa fall begränsad. Även preliminära beslut, t.ex. om tillåtlighet eller byggnadsarbeten som tagits under förberedelsen av ärendet kan överklagas.

Enligt 16 kap. 12 § miljöbalken kan överklagbara domar eller beslut överklagas av den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot.

Miljöorganisationer som uppfyller kraven i 16 kap.13 § miljöbalken kan även de överklaga många beslut och domar. Dessa krav är att organisationen är en ideell förening eller annan juridisk person vars syfte är att tillvarata naturvårds- eller miljöskyddsintressen. Föreningen måste dessutom ha bedrivit verksamhet i Sverige i minst tre år och ha minst 100 medlemmar eller på annat sätt på något sätt visa att dess verksamhet stöds av allmänheten. Bestämmelsen om miljöorganisationers talerätt gäller i fråga om strandskydd också för en ideell förening som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata friluftsinntressen.

3) Regler om talerätt och tillgång till rättslig prövning i samband med screening (villkor, tidsram, berörd allmänhet)

I Sverige är miljöbedömningar inklusive framtagande av en miljökonsekvensbeskrivning en integrerad del av tillståndsförfarandet, och denna bedömning görs inte separat från beslutet om tillstånd. På grund av det svenska systemet görs miljökonsekvensbedömningen tillsammans med IED/IPPC-processen, vilket innebär att ingen del som screening, scoping eller slutgiltigt godkännande av MKB:n i sig kan överklagas separat. Emellertid kan MKB:n, inklusive både de formella kraven och miljökonsekvensbeskrivningen i ett specifikt fall, överklagas när man överklagar tillståndet som sådant.

4) Regler om talerätt med avseende på avgränsning (villkor, tidsram, berörd allmänhet)

I Sverige är miljöbedömningar inklusive framtagande av en miljökonsekvensbeskrivning en integrerad del av tillståndsförfarandet, och denna bedömning görs inte separat från beslutet om tillstånd. På grund av det svenska systemet görs miljökonsekvensbedömningen tillsammans med IED/IPPC-processen, vilket

innebär att ingen del som screening, scoping eller slutgiltigt godkännande av MKB:n i sig kan överklagas separat. Emellertid kan MKB:n, inklusive både de formella kraven och miljökonsekvensbeskrivningen i ett specifikt fall, överklagas när man överklagar tillståndet som sådant.

5) I vilket skede kan allmänheten invända mot administrativa beslut om miljöprojekt? Finns det någon tidsfrist för att invända mot beslut?

Tillståndet kan överklagas. Även preliminära beslut, t.ex. om tillåtlighet eller byggnadsarbeten som tagits under förberedelsen av ärendet kan överklagas. Instansordningen i fall som rör tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet är följande:

Länsstyrelsen - Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs)

Mark- och miljödomstolen - Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs) -Högsta domstolen (prövningstillstånd krävs)

Regeringen beslutar i vissa fall enligt miljöbalken om tillåtlighet för mycket stora miljöfarliga verksamheter såsom anläggningar för kärnteknisk verksamhet. Regeringsbeslut kan inte överklagas men kan bli föremål för en rättsprövning av Högsta förvaltningsdomstolen.

Som en generell regel för myndigheter och förvaltningsdomstolar måste överklagandet av ett beslut ha mottagits av den beslutande myndigheten eller domstolen inom tre veckor från den dag då klaganden mottog beslutet eller domen. Om klaganden är en part som företräder allmänheten (som en myndighet) måste överklagandet emellertid ha mottagits inom tre veckor från dagen då beslutet fattades eller domen meddelades. Tidsfristen för domar från mark- och miljödomstolarna följer den allmänna regeln för tingsrätterna i civilmål, det vill säga tre veckor från det att domen meddelades. Den beslutande myndigheten eller domstolen kontrollerar sedan om överklagandet inkommit inom rätt tidsfrist (rättsprövning) och skickar överklagandet vidare till den myndighet eller domstol som ska överpröva målet.

6) Kan allmänheten begära prövning av det slutliga godkännandet?

För att kunna överklaga det slutgiltiga tillståndet måste du visa att du är en berörd part enligt 16 kap. 12 § miljöbalken eller en miljöorganisation som uppfyller kraven i 16 kap.13 § miljöbalken.

7) Domstolsprövningens omfattning – kontroll av lagenligheten i materiellt/formellt hänseende. Kan domstolen agera på eget initiativ? Är det möjligt att begära prövning av beslut, handlingar eller underlåtenhet?

Det finns inga procedurregler enligt svensk rätt som begränsar omfattningen av domstolens prövning i miljömål. Endast lagstiftningen utgör ramen för denna prövning. Lagstiftningen består av både materiella bestämmelserna om miljöskydd och procedurregler, både specifika för miljöärenden och allmänna procedurregler. Domstolen har rätt att pröva alla frågor som rör denna materiella och processrättsliga ram och domstolens skyldighet att på eget initiativ pröva ärendet gäller inte bara materiella frågor utan även processuella frågor. Domstolen kan således ta upp frågor rörande ett besluts riktighet, huruvida det har antagits av en behörig myndighet (eller om myndigheten har missbrukat sina befogenheter), om den erforderliga formen av ett beslut har respekterats och även om beslutet är lämpligt i förhållande till det materiella och formella utrymme som ges enligt lag. Även om domstolen är bunden av parternas yrkanden som fastställer ramen för överklagandeprocessen, har domstolen i princip i samma ställning som den första beslutande myndigheten eller domstolen.

8) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

Oavsett vem som fattar beslut om tillstånd för en verksamhet enligt MKB-direktivet; Miljöprövningsdelegationen eller mark- och miljödomstolen när det gäller tillstånd enligt miljöbalken, eller kommunen när det gäller vissa planer enligt plan- och bygglagen kan man överklaga direkt till domstol enligt instansordningen som beskrivits ovan.

9) Är det, för att ha talerätt vid de nationella domstolarna, nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandling osv.?

Det finns inga krav enligt den svenska miljöbalken för deltagande under det offentliga samrådsstadiet för att senare kunna överklaga ett beslut. Det finns således inga utslutningskrav. När ett beslut eller en dom om ett tillstånd har meddelats kan det överklagas av alla som påverkas negativt av beslutet.

10) Rättvisa och skälighet – hur tillämpas detta av de nationella domstolarna?

Svensk lag kräver parternas likhet inför lagen i miljöförfaranden.

Varje part har samma juridiska rättigheter att kalla vittnen och experter och att ifrågasätta argumentation och experter som presenteras av den andra parten.

11) Hur används begreppet "i rätt tid" i den nationella lagstiftningen?

Det finns inga tydliga bestämmelser som skyddar den berörda allmänhetens intresse att få sina ärenden behandlade i rätt tid av en myndighet, med undantag för en mycket generell bestämmelse i förvaltningslagen. Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten efterträts. Men om en myndighet bedömer att avgörandet i ett ärende som har inlett av en enskild part kommer att bli väsentligt försenat, ska myndigheten underrätta parten om detta. I en sådan underrättelse ska myndigheten redovisa anledningen till förseningen. Om ett ärende som har inlett av en enskild part inte har avgjorts i första instans senast inom sex månader, får parten skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Myndigheten ska inom fyra veckor från den dag då en sådan begäran kom in antingen avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran.

Ett sådant beslut att avslå en begäran om att ärendet ska avgöras får överklagas till den domstol eller förvaltningsmyndighet som är behörig att pröva ett överklagande av avgörandet i ärendet.

I domstol kan en part ansöka om prioritet i ett ärende enligt lagen om förtursprövning.

12) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka processuella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för denna sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

Normalt kan ett tillstånd inte utnyttjas förrän möjligheten att överklaga har passerat och tillståndet vunnit laga kraft. Tillståndsbeslut kan dock kombineras med ett verkställighetsförordnande som gör det möjligt för den sökande att starta sin verksamhet trots att tillståndet överklagas. Om ett beslut om verkställighet har beviljats kan den berörda allmänheten yrka att domstolen inhiberar beslutet.

13) Får allmänheten information om tillgång till rättslig prövning på ett strukturerat och tillgängligt sätt?

Det finns ingen allmän samlad information om var man kan hitta reglerna om tillgång till rättslig prövning i Sverige.

Varje part i en pågående process kommer att skickas beslutet eller domen via post och/eller e-post. Detta gäller alla miljöärenden enligt miljöbalken, plan- och bygglagen och sektorslagstiftningen. Det är obligatoriskt för myndigheter som fattar ett administrativt beslut och domstolar som meddelar dom eller beslut att tillhandahålla information om tillgång till rättslig prövning i beslutet eller domen, besvärshänvisning.

1.8.3. Miljöansvar

1) Vilka krav måste uppfyllas för att fysiska eller juridiska personer (inklusive icke-statliga miljöorganisationer) ska få den behöriga myndighetens beslut om miljösanering prövat av en domstol eller något annat oberoende och opartiskt organ i enlighet med artikel 13.1 i miljöansvarsdirektivet?

Vem som helst, både enskilda och miljöorganisationer, kan begära åtgärder enligt artikel 12.2 ELD från vissa tillsynsmyndigheter vars auktoritet och ansvar anges i miljöbalken och i miljötillsynsförordningen.

Ett beslut från en tillsynsmyndighet att inte ingripa eller vidta alltför otillräckliga åtgärder, i dessa fall mest länsstyrelserna, kan överklagas till mark- och miljödomstolen och Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd behövs) även om det säger att myndigheten inte vidtar några åtgärder. Samma regler om stående som för tillstånd enligt miljöbalken är tillämpliga, kapitel 16 avsnitt 12 och 13, individer måste vara berörda och icke-statliga organisationer måste uppfylla kraven i lagen. I vissa fall är tillsynsmyndigheten dock kommunen. Om beslutet fattas av en lokal myndighet ska det första överklagandet göras till länsstyrelsen innan det kan överklagas till mark- och miljödomstolen.

2) Vilken är tidsfristen för att överklaga?

En begäran om åtgärder från en tillsynsmyndighet kan göras när som helst. Ett beslut från myndigheten kan överklagas inom tre veckor från den dag den klagande tog del av beslutet. Domar från mark- och miljödomstolen måste överklagas inom tre veckor från det att de har meddelats.

3) Finns det krav på att iakttagelser ska åtfölja begäran om åtgärder enligt artikel 12.2 i miljöansvarsdirektivet och, om svaret är ja, vilka?

En tillsynsanhållan kan göras anonymt. Tillsynsmyndigheten är skyldig att inleda en utredning för att se om det finns någon grund för anmälan.

Enligt 19 § förvaltningslagen kan en person inleda ett ärende hos en myndighet genom en ansökan, anmälan eller annan framställning. Framställningen ska ange vad ärendet handlar om och vad individen vill att myndigheten ska göra. Det bör också vara tydligt vilka omständigheter som ligger till grund för individens begäran, om det inte är uppenbart onödigt. En enskild part som inleder ett ärende ska delta genom att så långt det är möjligt lämna in den utredning som parten vill åberopa till stöd för sin begäran. Det finns emellertid inga regler om krav på att man måste stödja en sådan begäran med vetenskapliga bevis eller fakta, men det gör naturligtvis fallet starkare om sådan information finns tillgänglig. Om en anmälan är ofullständig eller oklar, ska myndigheten i första hand hjälpa personen att rätta till sin begäran. Vid behov ska myndigheten arbeta för att parten klargör eller kompletterar sin anmälan. En myndighet måste alltid se till att ett ärende utreds i den utsträckning som dess natur kräver.

4) Finns det särskilda krav på "rimlighet" för att visa att miljöskador inträffat, och i så fall vilka?

Det finns inga specifika lagkrav på att anmälaren måste visa att det finns ett samband mellan en verksamhet och en miljöskada. En tillsynsmyndighet får dock bara vidta åtgärder om det är rimligt och mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet ska inte användas.

5) Ställs det krav på att den behöriga myndighetens delgivning av beslutet till berättigade fysiska eller juridiska personer (inklusive behöriga miljöorganisationer) görs på ett visst sätt och inom en viss tid? Om ja, vilka?

Efter att ha mottagit en tillsynsanhållan och efter att ha undersökt ärendet måste tillsynsmyndigheten fatta beslut om hur man ska gå vidare. Enligt 9 § förvaltningslagen ska varje ärende hanteras så enkelt, snabbt och ekonomiskt som möjligt utan att äventyra rättssäkerheten. Beslutet måste fattas skriftligen. Enligt 33 § i samma lag ska en myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende så snart som möjligt underrätta parten om beslutets fullständiga innehåll, såvida det inte är uppenbart onödigt. Om parten kan överklaga beslutet måste han eller hon också informeras om hur detta kan göras. Myndigheten bestämmer hur anmälan ska ske. En anmälan måste dock alltid vara skriftlig om en part begär det.

6) Tillämpar medlemsstaten vid överhängande risk för miljöskada en utvidgad rätt att begära att en behörig myndighet vidtar åtgärder mot sådan skada?

Det finns inget behov av en sådan förlängning då en anmälan kan göras när som helst.

7) Vilka behöriga myndigheter har utsetts av medlemsstaten?

Med vissa undantag utförs de operativa tillsynsåtgärderna såsom verkställighet på regional eller lokal nivå, av länsstyrelserna eller kommunerna.

Länsstyrelserna är i allmänhet ansvariga för tillsynen av större miljöfarliga verksamheter och efterlevnad av lagstiftning baserad på EU-direktiv.

Länsstyrelsens uppgifter kan delegeras till kommunen enligt ett särskilt förfarande. Kommunen har även ett allmänt tillsynsansvar för all annan miljöfarlig verksamhet inom kommunen. Dessutom finns det tolv statliga myndigheter, inklusive Naturvårdsverket, som tilldelas operativa tillsyn inom specifika områden, såsom skogsbruk eller jordbruk. När det gäller ansvar enligt artikel 12 i ELD är länsstyrelserna tillsynsmyndigheter.

För att säkerställa att miljöbalken och förordningar som utfärdas med stöd av balken kan tillsynsmyndigheten meddela förelägganden. Sådana förelägganden kan variera beroende på den aktuella verksamheten och vilka åtgärder som behövs. Om en tillståndshavare bortser från ett villkor som anges i tillståndet eller på annat sätt bryter mot miljölagstiftningen kan tillsynsmyndigheten förelägga honom att rätta till problemet, eller inleda ett förfarande för att återkalla eller begränsa tillståndets omfattning. Förelägganden kan också innebära ett förbud mot att fortsätta bedriva verksamheten eller att förbjuda en operatör att starta en specifik operation. För att säkerställa att ett föreläggande följs kan tillsynsmyndigheten också förena det med vite. Om verksamhetsutövaren inte följer föreläggandet kan tillsynsmyndigheten vända sig till mark- och miljödomstolen för att utdöma vitet, som sedan kommer att bli föremål för verkställighet.

8) Kräver medlemsstaten att det administrativa prövningsförfarandet är uttömt innan ett rättsligt förfarande inleds?

Ett tillsynsbeslut av en kommun måste överklagas till länsstyrelsen innan det kan prövas i domstol.

Ett beslut av en länsstyrelse kan överklagas till mark- och miljödomstolen och Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd behövs) även om beslutet anger att myndigheten inte vidtar några åtgärder. Samma regler för talerätt som för överklagande av tillstånd enligt miljöbalken gäller även vid tillsyn, 16 kap. 12 och 13 §§ miljöbalken.

1.8.4. Gränsöverskridande regler om förfaranden i miljöärenden

1) Finns det regler om medverkan från andra länder? I vilket skede av förfarandet finns det en möjlighet att överklaga miljöbeslut?

Kapitel 6 i miljöbalken och miljöbedömningsförordningen innehåller regler om att involvera andra länder i MKB-processen. Om en miljöfarlig verksamhet eller åtgärd sannolikt kommer att medföra betydande miljöpåverkan i ett annat land eller om ett land som kan påverkas avsevärt av verksamheten eller åtgärden så begär, ska Naturvårdsverket

informera den behöriga myndigheten i det andra landet om verksamheten eller åtgärden, dess möjliga gränsöverskridande konsekvenser och vilken typ av beslut som kan fattas, och

ge den behöriga myndigheten i det andra landet en rimlig tid att kommentera om den vill delta i miljöbedömningen.

Om det andra landet vill delta i miljöbedömningen ska myndigheten ge det andra landet möjlighet att delta i samrådsprocessen om miljökonsekvensbedömningen och den slutliga tillståndsansökan.

2) Begreppet berörd allmänhet?

När samråd ska äga rum med ett annat land enligt 6 kap. 13 eller 33 §§ miljöbalken ska Naturvårdsverket komma överens med den ansvariga myndigheten i landet om hur samrådet ska genomföras så att myndigheterna och allmänheten i det andra landet ges möjlighet att lämna synpunkter inom en rimlig tid som bör vara minst 30 dagar. I syfte att slutföra samråd med andra länder kan Naturvårdsverket kungöra information i Sverige, i ett annat land i Europeiska unionen och i ett annat land som är part enligt Esbo-konventionen om miljökonsekvensbedömningar i ett gränsöverskridande sammanhang. Innan ett kungörande görs i ett annat land måste Naturvårdsverket samråda med landets ansvariga myndighet.

3) Har icke-statliga organisationer i det land som påverkas landet talerätt? När och till vilken domstol ska de lämna in sina överklaganden? Vilket stöd kan de få tillgång till med avseende på förfarandet (rättshjälp, ansökan om interimistiska åtgärder, pro bono-tjänster)?

När det gäller att delta i samråd med andra länder är utländska miljöorganisationer en del av den berörda allmänheten.

Den allmänna regeln om att talerätt för miljöorganisationer finns i 16 kap.13 § miljöbalken. Denna regel utesluter dock utländska miljöorganisationer eftersom det tydligt anges att en organisation måste ha varit verksam i Sverige i minst tre år. På grund av 1974 års Nordiska miljöskyddskonvention finns det dock särskild lagstiftning om icke-diskriminering av nordiska miljöorganisationer.

Eftersom den nuvarande svenska lagstiftningen inte ger rätt till rättslig prövning för utländska miljöorganisationer finns det inga specifika förfaranderegler om när man ska överklaga, rättshjälp etc.

I EU-sammanhang är den nuvarande svenska bestämmelsen att betrakta som diskriminerande. I ett beslut från Högsta förvaltningsdomstolen från den 21 december 2018, mål 4840-18, avvisades ett överklagande från en polsk miljöorganisation, men med motiveringen att den inte visat att den hade stöd från allmänheten. I princip verkade organisationens hänvisning till att den utgör berörd allmänhet ha godtagits av domstolen.

Problemet har diskuterats i regeringens proposition om miljöbedömningar, och bestämmelsen har funnits diskriminerande och att den därför behöver ändras, men hittills har ingen lagändring skett.

4) Har icke-statliga organisationer i det drabbade landet talerätt? Vilket stöd kan de få tillgång till med avseende på förfarandet (rättshjälp, ansökan om interimistiska åtgärder, pro bono-tjänster)?

Om en person som bor i ett annat land kan visa att han eller hon är en person för vilken domen eller beslutet gäller och att beslutet påverkar honom och henne negativt enligt 16 kap. 12 § miljöbalken eller enligt 42 § förvaltningslagen har han eller hon samma rättigheter som en person som bor i Sverige, inklusive rätten till inhibition m.m. när det är möjligt.

När det gäller rättshjälp och pro bono-hjälp finns det ingen sådan hjälp att få för någon part i miljöfrågor. De allmänna reglerna gäller även för boende i andra länder och motiveras av ex officio principen där beslutsfattaren ansvarar för att granska ärendet.

5) I vilket skede lämnas informationen till den berörda allmänheten (inbegripet ovannämnda parter)?

Om en miljöfarlig verksamhet eller åtgärd kan antas få en betydande miljöpåverkan i ett annat land eller om ett land som kan påverkas väsentligt av verksamheten eller åtgärden så begär, ska Naturvårdsverket informera det andra landet om verksamheten eller åtgärden. Om det andra landet vill delta i miljöbedömningen ska myndigheten ge det andra landet möjlighet att delta i samrådsprocessen om miljökonsekvensbedömningen och den slutliga tillståndsansökan.

När samråd ska äga rum med ett annat land ska Naturvårdsverket komma överens med den ansvariga myndigheten i landet om hur samrådet ska genomföras så att myndigheterna och allmänheten i det andra landet ges möjlighet att lämna in synpunkter.

6) Vilka är tidsramarna för allmänhetens deltagande, inbegripet tillgång till rättslig prövning?

När samråd ska äga rum med ett annat land enligt 6 kap. 13 eller 33 §§ miljöbalken ska Naturvårdsverket komma överens med den ansvariga myndigheten i landet om hur samrådet ska genomföras så att myndigheterna och allmänheten i det andra landet ges möjlighet att lämna synpunkter inom en rimlig tid som bör vara minst 30 dagar.

Ett beslut kan överklagas inom tre veckor från det att beslutet eller domen meddelats.

7) Hur får parterna information om tillgång till rättslig prövning?

33 § förvaltningslagen föreskriver att en myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende så snart som möjligt ska underrätta parten om beslutets fullständiga innehåll, såvida det inte är uppenbart onödigt. Om parten kan överklaga beslutet måste han eller hon också informeras om hur detta ska gå till. Ett meddelande om hur man överklagar måste innehålla information om vilka krav som ställs på överklagandets form och innehåll och vad som gäller när det gäller arkivering och överklagandetid.

En liknande regel finns i 30 § lagen om domstolsärenden. I de fall ett beslut eller en dom kan överklagas ska parterna informeras om detta. Om beslutet innebär att ärendet har avgjorts ska parterna informeras om vad de måste iakta i ett överklagande. Om ärendet inte har avgjorts ska parterna informeras om att de på begäran kan få sådan information från domstolen. Om prövningstillstånd krävs för överklagande ska parterna också informeras om detta och om skälen till att sådant tillstånd kan beviljas.

8) Ges utländska deltagare i förfarandet tillgång till översättning och tolkning? Vilka regler gäller för detta?

Enligt 3 § förvaltningslagen ska en myndighet använda en tolk och se till att handlingar översätts vid behov för att individen ska kunna utöva sin rätt när myndigheten har kontakt med någon som inte behärskar svenska.

Domstolen får vid behov enligt 33 kap. 9 § rättegångsbalken översätta handlingar som skickas in till eller sänds från domstolen. Rätten är skyldig att åt den misstänkte eller på begäran av en målsägande översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte eller målsäganden ska kunna ta tillvara sin rätt. Översättningen får göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till det som handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet. Genom hänvisning i 48 § lagen om domstolsärenden är denna bestämmelse också tillämplig vid mål i mark- och miljödomstolarna.

[1] Det finns vissa undantag från denna huvudregel: Beslut om miljöstraffavgifter och om rättsligt bindande markanvändningsplaner överklagas direkt till mark- och miljödomstolen och inte via länsstyrelsen.

Senaste uppdatering: 30/07/2021

Sidans nationella språkversion sköts av respektive medlemsland. Översättningarna har gjorts av EU-kommissionen. Det är möjligt att översättningarna ännu inte tar hänsyn till eventuella ändringar som de nationella myndigheterna har gjort. Europeiska kommissionen fritar sig från allt ansvar för information och uppgifter i detta dokument. För de upphovsrättsliga regler som gäller för den medlemsstat som ansvarar för denna sida hänvisas till det rättsliga meddelandet.

Tillgång till rättslig prövning som faller utanför tillämpningsområdet för EIM, IPPC/DEI, tillgång till information och direktivet om miljöansvar

1.1. Beslut, handlingar eller underlåtelse rörande specifika verksamheter som omfattas av EU:s miljölagstiftning, men som inte omfattas av direktivet om miljökonsekvensbedömning och direktivet om industriutsläpp[1]

1) Vilka är de tillämpliga nationella rättsreglerna om talerätt för såväl enskilda som icke-statliga organisationer som vill få tillgång till a) en administrativ prövning och b) en rättslig prövning vid en nationell domstol avseende förfarandena för antagande av beslutet, handlingen eller underlåtenheten och dess innehåll (i synnerhet de villkor som ska uppfyllas och eventuella tidsfrister för överklagande)? Hur effektiv är tillgången till prövning i nationella domstolar mot bakgrund av EU-domstolens rättspraxis och eventuell nationell rättspraxis?

På en övergripande nivå täcker det svenska överprövningsförfarandet de flesta av bestämmelserna i Århuskonventionen. Det finns dock vissa begränsningar i tillgången till rättslig prövning på grund av kravet på prövningstillstånd och talerättsbegränsningar för miljöorganisationer, vilket ger upphov till vissa överensstämelseproblem. Det saknas också tydlig information om allmänhetens möjlighet att överklaga tillståndsbeslut enligt miljöbalken.

Miljöbalken utgör en ramlagstiftning som består av de övergripande bestämmelserna om miljöskydd. Lagen gäller för alla mänskliga aktiviteter som kan skada miljön. Miljöbalken innehåller bland annat allmänna hänsynsregler och bestämmelser som föreskriver miljö kvalitetsnormer samt miljöbedömningar (inklusive miljökonsekvensbeskrivningar). Vissa vattenverksamheter, industriföretag, stentäkter och annan miljöfarlig verksamhet är föremål för tillstånds- eller anmälningskrav, vilka specificeras i förordningar. Miljöbalken innehåller också bestämmelser som rör naturskydd, artskydd, genetiskt modifierade organismer, kemikalier och avfall m.m. Således reglerar miljöbalken både frågor som rör MKB, IPPC/IED-direktiven och ELD-direktivet, liksom andra miljöbeslut, handlingar och underlåtenheter rörande den specifika verksamheter och åtgärder som faller under EU:s miljölagstiftning.

De allmänna reglerna om talerätt i 16 kap. 12, 13 och 14 §§ miljöbalken är tillämpliga även i de fall som faller utanför EIA, IPPC/IED och ELD.

Enligt 16 kap. 12 § miljöbalken kan överklagbara domar eller beslut överklagas av den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot.

Miljöorganisationer som uppfyller kraven i 16 kap.13 § miljöbalken kan även de överklaga många beslut och domar. Dessa krav är att organisationen är en ideell förening eller annan juridisk person vars syfte är att tillvarata naturvårds- eller miljöskyddsintressen. Föreningen måste dessutom ha bedrivit verksamhet i Sverige i minst tre år och ha minst 100 medlemmar eller på annat sätt på något sätt visa att dess verksamhet stöds av allmänheten. Bestämmelsen om miljöorganisationers talerätt gäller i fråga om strandskydd också för en ideell förening som enligt sina stadgar har till ändamål att tillvarata friluftsinntressen.

När ett tillstånd har beviljats genom en dom från mark- och miljödomstolen, kan denna dom överklagas till Mark- och miljööverdomstolen om prövningstillstånd meddelas. I andra instans kan domen efter prövningstillstånd överklagas till Högsta domstolen. Detta begränsar rätten till tillgång till rättslig prövning för beslut som fattats av mark- och miljödomstolen i första instans. Följaktligen verkar det svenska överprövningssystemet inte följa konventionen i situationer där det ursprungliga tillståndsbeslutet fattas av mark- och miljödomstolen och överklagas till Mark- och miljööverdomstolen.

Regler om områdesskydd med ursprung i livsmiljödirektivet och fågeldirektivet har genomförts både i kapitel 7 i miljöbalken och i förordningen om områdesskydd. Tillstånd krävs för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Sådana tillstånd utfärdas av länsstyrelsen för mindre verksamheter och åtgärder, men om verksamheten eller åtgärden också är en tillståndspliktig miljöfarlig verksamhet och/eller en vattenverksamhet görs en samlad prövning, och tillståndsmyndigheten kan då vara Miljöprövningsdelegationen eller mark- och miljödomstolen beroende på vilken typ av verksamhet det är fråga om.

Regler om artskydd med ursprung i livsmiljödirektivet och i fågeldirektivet har implementerats både i kapitel 8 miljöbalken och i artskyddsförordningen, i jaktlagen och i fiskelagen. Artskyddsförordningen innehåller regler om skydd av vilda fåglar, vilda djurarter och växtarter som skyddas i nämnda direktiv. Länsstyrelserna kan under vissa omständigheter i det enskilda fallet bevilja dispens från förbudet. Beslut om dispens eller underlåtenhet avseende artskydd kan överklagas enligt samma bestämmelser som de som gäller i övriga fall enligt miljöbalken. Länsstyrelsens beslut överklagas till mark- och miljödomstolen och efter prövningstillstånd till Mark- och miljööverdomstolen.

Beslut om skydds jakt fattas, om kraven baserade på livsmiljödirektivet och fågeldirektivet är uppfyllda, av länsstyrelserna enligt jaktlagen och jaktförordningen. Beslutet kan överklagas till förvaltningsdomstolen och efter prövningstillstånd till kammarrätten och till Högsta förvaltningsdomstolen. Regler om talerätt finns i 42 § förvaltningslagen. Ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom eller henne emot. Enligt fast rättspraxis har miljöorganisationer också rätt att överklaga beslut enligt jaktförordningen om det gäller jakt på arter som skyddas av livsmiljödirektivet och fågeldirektivet. För att starta en gruva i Sverige behöver man tre olika tillstånd. Ett undersökningstillstånd enligt minerallagen ger tillgång till marken och en exklusiv rätt att undersöka inom tillståndsområdet, och en bearbetningskoncession som ger innehavaren enligt minerallagen rätt att utnyttja en beprövad, utvinningsbar mineralfyndighet under en 25-årig period. Man behöver också tillstånd enligt miljöbalken. Prospektering efter mineraler kan påverka vattenkvaliteten och naturen. Reglerna om talerätt när det gäller undersökningstillstånd är dock begränsade genom rättspraxis. Den generella regeln för enskilda finns i 42 § förvaltningslagen. Enligt rättspraxis har kammarrätten beslutat att endast de som äger marken där prospekteringen kommer att äga rum och andra med särskilda rättigheter som arrendatorer och innehavare av jakt- och fiskerättigheter i samma område har talerätt. Miljöorganisationer har ingen talerätt och kan inte överklaga ett undersökningstillstånd, inte ens om prospekteringen påverkar naturen eller vattnet. När det gäller tillstånd enligt miljöbalken gäller de vanliga bestämmelserna i 16 kap. 12, 13 och 14 kap miljöbalken.

16 kap. 13 § miljöbalken föreskriver att en miljöorganisation måste ha bedrivit verksamhet i Sverige i tre år för att ha talerätt. Detta krav på en treårsperiod av att bedriva verksamhet i Sverige synes strida mot Århuskonventionen och allmänna unionsrättsliga principer om icke-diskriminering. Denna begränsning innebär att inga miljöorganisationer från andra EU-medlemsstater får talerätt inför de svenska domstolarna. Det kan finnas miljöfarliga verksamheter som påverkar miljön i andra medlemsstater, men miljöorganisationer från dessa andra medlemsstater skulle inte kunna väcka talan om denna verksamhet i Sverige. (Det finns en särskild miljöskyddskonvention mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige, som säkerställer att åtminstone miljöorganisationer från dessa länder kommer att ha talerätt inför svenska domstolar). I EU-sammanhang är den nuvarande svenska bestämmelsen att betrakta som diskriminerande. Ett beslut den 21 december 2018 från Högsta förvaltningsdomstolen, fall 4840-18, en utmaning från en polsk icke-statlig organisation avskedades dock på grund av att organisationen inte visat att den hade stöd av allmänheten. Domen med resonemang angående allmänhetens stöd i Polen indikerar att en domstol skulle upphäva den nuvarande bestämmelsen och inte avskeda en utländsk icke-statlig organisation med motiveringen att den inte har verkat i Sverige. Problemet har diskuterats i regeringens proposition om MKB, och bestämmelsen har funnits diskriminerande och bör därför ändras, men hittills har ingenting hänt.

Plan- och byggnadslagen hänvisar till reglerna i 42 § förvaltningslagen och reglerna i 16 kap. 13 och 14 § enligt vilka miljöorganisationer har talerätt, men i princip endast i fall som rör kommunal detaljplanering där planen kan medföra betydande miljöpåverkan. Den snäva räckvidden har dock nyligen utvidgats genom rättspraxis från Mark- och miljööverdomstolen och Högsta domstolen.

Enligt 13 kap. 11 § plan- och bygglagen är klaganden skyldig att delta i det administrativa förfarandet som en förutsättning för att ha rätt att överklaga till domstol. Följaktligen är rätten att överklaga när det gäller detaljplaner för de berörda enskilda och miljöorganisationer begränsad till dem som före utgången av granskningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda. Denna regel synes strida mot Århuskonventionen.

2) Vilken omfattning har den administrativa prövningen (i förekommande fall) och domstolsprövningen (i förekommande fall)? Omfattas prövning i både processrättsligt och materiellt hänseende?

Det finns inga procedurregler enligt svensk rätt som begränsar omfattningen av domstolens prövning i miljömål. Endast lagstiftningen utgör ramen för denna prövning. Lagstiftningen består av både materiella bestämmelserna om miljöskydd och procedurregler, både specifika för miljöärenden och allmänna procedurregler. Domstolen har rätt att pröva alla frågor som rör denna materiella och processrättsliga ram och domstolens skyldighet att på eget initiativ pröva ärendet gäller inte bara materiella frågor utan även processuella frågor. Domstolen kan således ta upp frågor rörande ett besluts riktighet, huruvida det har antagits av en behörig myndighet (eller om myndigheten har missbrukat sina befogenheter), om den erforderliga formen av ett beslut har respekterats och även om beslutet är lämpligt i förhållande till det materiella och formella utrymme som ges enligt lag. Även om domstolen är bunden av parternas yrkanden som fastställer ramen för överklagandeprocessen, har domstolen i princip i samma ställning som den första beslutande myndigheten eller domstolen.

3) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

Oavsett vem som fattar beslut om tillstånd enligt miljöbalken, Miljöprövningsdelegationen eller mark- och miljödomstolen, kan man överklaga beslutet direkt till domstol. Till mark- och miljödomstolen om prövningsmyndigheten är Miljöprövningsdelegationen eller till Mark- och miljööverdomstolen om tillståndet meddelats av mark- och miljödomstol.

Om det första beslutet fattats av en kommun måste, med undantag av detaljplanering, ett överklagande först ske till länsstyrelsen innan det kan överklagas till domstol.

4) Är det, för att ha talerätt vid de nationella domstolarna, nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandling osv.?

Det finns inga krav enligt den svenska miljöbalken för deltagande under det offentliga samrådsstadiet för att senare kunna överklaga ett beslut. Det finns således inga uteslutningskrav. När ett beslut eller en dom om ett tillstånd har meddelats kan det överklagas av alla som påverkas negativt av beslutet. Ett undantag gäller för en kommuns antagande av detaljplaner enligt plan- och bygglagen. För att överklaga sådana beslut måste klaganden ha inkommit med skriftliga synpunkter under samrådsfasen.

5) Finns det några grunder/argument som inte får åberopas under domstolsprövningsfasen?

Inga argument utesluts under domstolsprövningen. Domstolen har både rätt och skyldighet att enligt ex officio-principen pröva alla frågor som rör målet och domstolens skyldighet att på eget initiativ pröva ärendet gäller inte bara materiella frågor utan även processuella frågor.

6) Rättvisa och skälighet – hur tillämpas detta av de nationella domstolarna?

Svensk lag kräver parternas likhet inför lagen i miljöförfaranden.

Varje part har samma juridiska rättigheter att kalla vittnen och experter och att ifrågasätta argumentation och experter som presenteras av den andra parten. Avsaknaden av rättegångskostnader i administrativa ärenden innebär att varje part måste täcka sina egna kostnader. Detta kan leda till en ojämlig situation, men detta är tänkt att jämnas av ex officio-principen och domstolens skyldighet att själv att utreda ärendet.

7) Hur används begreppet "i rätt tid" i den nationella lagstiftningen?

I det svenska rättsväsendet finns det inga bindande tidsfrister inom vilka en domstol måste handlägga ett ärende. Sverige har införlivat den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter (ECHMR) i svensk lag genom lagen om den europeiska konventionen för skydd av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. I artikel 6.1 i EMK föreskrivs att alla ska ha rätt till "en rättvis och offentlig förhandling inom rimlig tid av en oberoende och opartisk domstol inrättad genom lag".

I domstol kan en part ansöka om prioritet i ett ärende enligt lagen om förtursprövning.

8) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka formella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för varje sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

Normalt kan ett tillstånd inte utnyttjas förrän möjligheten att överklaga har passerat och tillståndet vunnit laga kraft. Därför finns det inget behov av inhibition i dessa fall.

Det finns en möjlighet att besluta att tillståndsbeslut, liksom beslut från tillsynsmyndigheten, ska vara direkt verkställiga även om de överklagas. Om ett sådant beslut överklagas kan den högre instansen (oavsett om det är en länsstyrelse eller en domstol) besluta om inhibition.

9) Vilka regler gäller med avseende på kostnaderna för att ifrågasätta tillgången till rättslig prövning på dessa områden? Vilka är de möjliga konsekvenserna om man förlorar ett mål i domstol? Vilka skyddsåtgärder finns det för att förhindra alltför höga kostnader, och inbegriper dessa regler uttryckliga rättsliga hänvisningar till ett krav på att kostnaderna inte får vara oskäliga?

Det finns inga avgifter för att överklaga till domstol.

Varje part behöver bara bära sina egna rättegångskostnader, men den svenska miljölagstiftningen kräver inte att man företräds av juridiskt ombud, inte ens för överklaganden till Mark- och miljööverdomstolen eller till Högsta domstolen. Det enda undantaget från den allmänna regeln om ett kostnadsfritt miljöförfarande finns vid tillståndsprövning för vattenverksamhet. Sökanden måste här betala rättegångskostnaderna för alla dem som kommer att påverkas av verksamheten.

På grund av detta finns det inget behov av regler för att säkerställa att kostnaden inte blir oöverkomlig.

I civilmål rörande skadestånd gäller de allmänna bestämmelser om rättegångskostnader vilket innebär att den förlorande parten måste betala den vinnande partens rättegångskostnader. I civilmål tillkommer också en domstolsavgift för käranden, cirka 300 euro.

I civilmål är principen om att förloraren betalar inte helt absolut, eftersom det finns bestämmelser som ger domstolen ett utrymme att överväga fakta relaterade till hur processen bedrevs, om det fanns skäl för initiala fordringar på grund av motpartens agerande etc. och där rättegångskostnaderna kan jämkas.

1.2. Beslut, handlingar eller underlåtenhet med avseende på de administrativa förfaranden som ska följas för att efterleva nationell genomförandelagstiftning för direktiv 2001/42/EG om strategisk miljöbedömning[2]

1) Vilka är de tillämpliga nationella lagreglerna om talarätt för både enskilda och icke-statliga organisationer som vill få till stånd a) en administrativ prövning och b) en rättslig prövning vid en nationell domstol med avseende på förfarandena för antagande av beslutet, handlingen eller underlåtenheten (särskilt de villkor som ska vara uppfyllda och eventuella tidsfrister som gäller för överklagande)? Hur effektiv är tillgången till prövning i nationella domstolar mot bakgrund av EU-domstolens rättspraxis och eventuell nationell rättspraxis?

6 kap. 3-19 §§ miljöbalken innehåller regler för strategiska miljöbedömningar för sådana planer och program som omfattas av SEA-direktivet. Reglerna är tillämpliga på alla planer och program som upprättats inom ett antal sektorer, som möjliggör framtida godkännanden för de projekt som anges i bilagorna I och II till direktiv 2011/92 / EU om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata samt alla planer och program som har bedömts kräva en bedömning i enlighet med livsmiljödirektivet.

I Sverige är den strategiska miljöbedömningen en integrerad del av planeringsförfarandet, och denna bedömning görs inte separat för beslutet om att anta planen eller programmet. SEA ska endast godkännas om de direkta och indirekta effekterna av planen eller programmet bedöms vara tillräckligt beskrivna i enlighet med bestämmelserna i miljöbalken, och om den godkänns kommer detta att noteras särskilt i beslutet om att anta planen eller programmet.

På grund av detta system kan inte den strategiska miljöbedömningen eller någon del av den, såsom screening, scoping eller det slutliga godkännandet, inte överklagas separat. Miljöbedömningen, inklusive både de formella kraven och innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen för en specifikt plan, kan överklagas när man överklagar planen som sådan.

Samhällsplanering

Sverige har ingen sektorövergripande planering för mark på nationell nivå, dock finns det nationell havsplanering. År 2021 kommer det att finnas tre marina planer för separata geografiska zoner. Den nationella transportinfrastrukturplaneringen påverkar också villkoren för kommunal och regional fysisk planering. Liksom den nationella planeringen är den regionala planeringen relativt begränsad. Enligt plan- och bygglagen är kommunerna ansvariga för planeringen av mark- och vattenanvändningen inom sina geografiska gränser.

Kommunen måste ha en aktuell översiktsplan som täcker hela kommunens geografiska område. I denna plan ska kommunen presentera de grunddragen för den avsedda användningen av mark- och vattenområden. Planen måste också ange hur kommunen avser att ta hänsyn till nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för hållbar utveckling inom kommunen. Bestämmelserna i en översiktsplan är inte juridiskt bindande. Men om uttalanden är tydliga och väl utvecklade visar praxis från domstolarna att dessa planer kan ha en stark vägledande effekt.

Om marken är outnyttjad, måste en detaljplaneprocess inledas. En detaljplan gör det möjligt för kommunen att reglera användningen av mark- och vattenområden inom ett visst område och krävs åtminstone för all verksamhet som förtecknas i bilagorna I och II till MKB-direktivet och för alla offentliga och privat projekt som kan komma att kräva tillståndsprövning enligt livsmiljödirektivet. Den detaljerade utvecklingsplanen reglerar vad som är offentliga utrymmen, utvecklingsområden och vattenområden, och hur de ska användas och utformas. Bestämmelserna i en detaljplan är bindande vid prövning av kommande bygglovsansökningar inom detaljplaneområdet.

Enligt 13 kap. 1 § plan- och bygglagen kan kommunbeslut om översiktsplaner överklagas av varje kommunmedlem till förvaltningsdomstolen och efter prövningstillstånd vidare till kammarrätten och till Högsta förvaltningsdomstolen inom tre veckor från beslutet. Förvaltningsdomstolarna prövar i dessa fall endast lagenligheten av kommunens eller regionens beslut (om kommunen följt plan och bygglagens procedurregler). Det finns inget krav på att först delta under samrådsförandet för att kunna överklaga. Det finns ingen avgift för att överklaga en översiktsplan till domstol. Varje part är endast ansvarig för sina egna rättegångskostnader, även om de förlorar målet. Den översiktsplanen träder i kraft först när möjligheten att överklaga gått ut och den vunnit laga kraft. Därför finns det inget behov av inhibition i dessa fall.

Kommunbeslut om att anta detaljplaner kan enligt 13 kap. 2 a § plan- och bygglagen överklagas direkt till en av mark- och miljödomstolarna och sedan vidare till Mark- och miljööverdomstolen (prövningstillstånd krävs). I sin dom kan Mark- och miljööverdomstolen besluta att bevilja tillstånd att överklaga domen vidare till Högsta domstolen, om beslutet är av intresse ur praxissynpunkt. Högsta domstolen fattar fortfarande beslut om huruvida prövningstillstånd ska beviljas eller inte.

Enligt plan- och bygglagen får sådana miljöorganisationer som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken överklaga beslut om att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som kan antas medföra betydande miljöpåverkan genom att det planerade området får tas i anspråk för vissa typer av verksamheter eller åtgärder samt beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan som innebär att ett område inte längre ska omfattas av strandskydd. Talerätten för miljöorganisationer gäller förutsatt att beslut angående planen kan förväntas medföra betydande miljöpåverkan.

För enskilda personer gäller den allmänna regeln om talerätt i 42 § förvaltningslagen. Enligt rättspraxis kan en person vanligtvis överklaga bygglov och detaljplaner som kan komma att påverka dem personligen (de är grannar eller bor i eller direkt intill det område som detaljplan gäller för).

Enligt 13 kap. 11 § plan- och bygglagen är klaganden skyldig att först delta i det administrativa förfarandet under samrådsfasen som en förutsättning för att ha rätt överklaga till domstol. Följaktligen är rätten att överklaga när det gäller detaljplaner för de berörda enskilda och miljöorganisationer begränsad till dem som före utgången av granskningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda. Denna regel synes strida mot Århuskonventionen.

2) Vilken omfattning har den administrativa prövningen (i förekommande fall) och domstolsprövningen (i förekommande fall)? Omfattas prövning i både processrättsligt och materiellt hänseende?

Planer enligt plan- och bygglagen kan endast överklagas till domstol.

Det finns inga procedurregler enligt svensk rätt som begränsar omfattningen av domstolens prövning i miljömål. Den berörda domstolen kommer att granska både den materiella och den processuella lagligheten i domen eller beslutet. Det yttersta ansvaret för utredningen av ärendet åligger domstolen enligt "ex officio-principen". Domstolen måste, bland annat genom kommunikation med parterna, se till att ärendet granskas ordentligt och att alla oklarheter klargörs. Domstolen är således skyldig och kompetent att till fullo undersöka målets alla fakta/meriter. Domstolen kan till och med på eget initiativ hålla syn på den aktuella platsen om det anses nödvändigt för att pröva ärendet. Domstolens skyldighet att pröva ärendet ex officio gäller inte bara materiella frågor utan även processuella frågor. Parternas anspråk kommer att sätta ramen för processen, men domstolen är inte bunden av de åberopade yrkandena och kan basera sin dom på andra omständigheter än de åberopade.

Granskningens omfattning i planärenden är dock mer begränsad än i andra miljömål och är i princip bara fokuserad på de frågor som klaganden tog upp, 13 kap. 17 § plan- och bygglagen.

3) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

De beslut om planering som fattats av kommunen enligt plan- och bygglagen kan överklagas direkt till mark- och miljödomstolen och efter meddelande av prövningstillstånd till Mark- och miljööverdomstolen. Och slutligen till Högsta domstolen (prövningstillstånd behövs), om Mark- och miljööverdomstolen föreskriver detta i sin dom (när ett prejudikat önskas).

4) Är det, för att ha talerätt vid de nationella domstolarna, nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandling osv.?

När det gäller beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan enligt plan- och bygglagen är klaganden skyldig att delta i det administrativa förfarandet under den offentliga samrådsfasen som en förutsättning för att ha rätt att överklaga planen till domstolen. En person får endast överklaga ett beslut om en detaljplan om han eller hon före utgången av granskningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda.

5) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka processuella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för varje sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

En detaljplan träder i kraft först när möjligheten att överklaga har gått ut så det finns inget behov av inhibition i dessa fall.

6) Vilka regler gäller med avseende på kostnaderna för att ifrågasätta tillgången till rättslig prövning på dessa områden? Vilka är de möjliga konsekvenserna om man förlorar ett mål i domstol? Vilka skyddsåtgärder finns det för att förhindra avskräckande kostnader, och inbegriper dessa regler uttryckliga rättsliga hänvisningar till ett krav på att kostnaderna inte får vara oskäligen?

Det medför inga kostnader att överklaga en översiktsplan eller en detaljplan till domstol. Varje part är endast ansvarig för sina egna kostnader, även om de förlorar målet.

På grund av detta finns det inget behov av regler för att säkerställa att kostnaden inte blir oöverkomlig.

1.3. Beslut, handlingar eller underlåtenhet med avseende på de administrativa förfaranden som ska följas för att uppfylla kraven på allmänhetens deltagande i artikel 7 i Århuskonventionen när det gäller planer och program som inte omfattas av förfarandena i direktiv 2001/42/EG om strategisk miljöbedömning [3]

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av individer eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

Ett undantag är kommunal översiktsplanering eller regionplaner enligt plan- och bygglagen som kan överklagas till domstol. Varje medlem i en kommun eller i en region har rätt att få lagligheten av kommunens eller regionens beslut granskade genom att överklaga beslutet direkt till förvaltningsdomstolen.

Omfattningen av domstolens prövning är begränsad och "ex officio-principen" gäller inte. Vid prövningen av överklagandet får domstolen inte ta hänsyn till andra omständigheter än de som klaganden hänvisade till innan överklagandetiden löpte ut. Ett överklagat beslut ska upphävas om det inte har skett lagligt; beslutet avser något som inte är en fråga för kommunen eller regionen; det organ som fattade beslutet inte hade rätt att göra det; eller beslutet annars strider mot lag eller annan författning. Det finns inga krav på deltagande under samrådsfasen innan man lämnar in ett klagomål till domstolen. Det finns inga kostnader för att överklaga till domstol, inte ens om man förlorar målet.

De administrativa förfaranden som ska följas för att uppfylla allmänhetens deltagande i artikel 7 i Århuskonventionen finns främst i kapitel 6 i miljöbalken.

I Sverige är samrådsförandet en integrerad del av planeringsförandet och denna bedömning görs inte separat för beslutet om planen eller programmet. Planen eller programmet ska godkännas endast om samrådet har ägt rum och om de direkta och indirekta effekterna av planen eller programmet bedöms vara tillräckligt beskrivna i enlighet med bestämmelserna i miljöbalken, och om det godkänns kommer detta att noteras särskilt i beslutet om antagande av planen eller programmet.

På grund av detta system kan själva förfarandet inte överklagas separat. Både de formella kraven och innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen för en specifikt plan, kan överklagas när man överklagar planen som sådan.

Kapitel 6 i miljöbalken innehåller regler om screening, scoping och slutgiltigt godkännande av planer och program relaterade till miljön, inte bara de som faller under SEA-direktivet. Reglerna gäller för alla planer och program om genomförandet av planen, programmet eller en ändring av en plan eller ett program kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Detta inkluderar handlingsplaner som är nödvändiga för att följa en miljökvalitetsnorm, nationella och kommunala avfallsplaner, kommunala översiktsplaner (som täcker hela kommunen), regionplanering, kommunala planer för tillförsel, distribution och användning av energi, länsplaner för transportinfrastruktur, havsplanering, nationell plan för hållbar vattenkraft och andra planer eller program som rör jordbruk eller skogsbruk, fiske, energi, industri, transporter, regional utveckling, avfallshantering, vattenförvaltning, telekommunikation, turism, fysisk planering eller markanvändning.

Reglerna föreskriver att den myndighet som ansvarar för planen eller programmet ska samråda med kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter som på grund av deras speciella miljöansvar kan antas påverkas av planen eller programmet (6 kap. 6 och 9 §§ miljöbalken). Det finns inga regler som föreskriver deltagande av den berörda allmänheten (vare sig enskilda eller miljöorganisationer) när det gäller planer och program, bara när det gäller miljöfarliga aktiviteter. Men ingenting hindrar en myndighet från att samråda även med allmänheten.

6 kap. 15 § miljöbalken föreskriver att myndigheten eller kommunen så tidigt som möjligt i arbetet med förslaget till en plan eller ett program ska ta fram en miljökonsekvensbeskrivning och göra den och förslaget tillgängliga för allmänheten och kommunerna och de myndigheter som på grund av sitt särskilda miljöansvar kan antas påverkas. De måste få information om hur de kan ta del av förslaget och miljökonsekvensbeskrivningen, samt hur och inom vilken tid synpunkter kan lämnas. Tiden för att lämna synpunkter måste vara skälig. I ett beslut om att anta en plan eller ett program ska det redovisas hur miljöaspekterna har integrerats i planen eller programmet, hur miljökonsekvensbeskrivningen och mottagna synpunkter har beaktats, skälen till att planen eller programmet har antagits istället för de alternativ som övervägs och planerade åtgärder för att övervaka och följa upp den betydande miljöpåverkan som planen eller programmet kan medföra (6 kap. 16 § miljöbalken). Planen eller programmet ska göras tillgängligt för allmänheten och de myndigheter och kommuner som på grund av deras speciella miljöansvar kan antas påverkas.

Det finns också allmänna regler i förvaltningslagen om att en myndighet måste ge en enskild sådan hjälp att han eller hon kan ta till vara sina intressen. Hjälpen ska ges i den utsträckning som är lämpligt med hänsyn till frågans art, personens behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Det ska ges utan onödigt dröjsmål (6 § förvaltningslagen).

1) Vilka är de tillämpliga nationella lagreglerna om talerätt för både enskilda och icke-statliga organisationer som vill få till stånd a) en administrativ prövning och b) en rättslig prövning vid en nationell domstol med avseende på förfarandena för antagande av beslutet, handlingen eller underlåtenheten (särskilt de villkor som ska vara uppfyllda och eventuella tidsfrister som gäller för överklagande)? Hur effektiv är tillgången till prövning i nationella domstolar mot bakgrund av EU-domstolens rättspraxis och eventuell nationell rättspraxis?

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

2) Vilken omfattning har den administrativa prövningen (i förekommande fall) och domstolsprövningen (i förekommande fall)? Omfattas prövning i både processrättsligt och materiellt hänseende?

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

3) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

4) Är det, för att ha talerätt vid de nationella domstolarna, nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandling osv.?

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

5) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka processuella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för varje sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

6) Vilka regler gäller med avseende på kostnaderna för att ifrågasätta tillgången till rättslig prövning på dessa områden? Vilka är de möjliga konsekvenserna om man förlorar ett mål i domstol? Vilka skyddsåtgärder finns det för att förhindra avskräckande kostnader, och inbegriper dessa regler uttryckliga rättsliga hänvisningar till ett krav på att kostnaderna inte får vara oskäligen?

Planer och program som inte faller under SEA-direktivet är enligt svensk lag i allmänhet inte bindande för allmänheten, bara vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

1.4. Beslut, handlingar eller underlåtenhet med avseende även på planer och program som ska utarbetas enligt EU:s miljölagstiftning[4]

Kapitel 6 i miljöbalken innehåller regler om screening, scoping och slutgiltigt godkännande av planer och program relaterade till miljön. Även sådana som inte faller under SEA-direktivet. Reglerna gäller för alla planer och program om genomförandet av planen, programmet eller en ändring av en plan eller program kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Detta inkluderar handlingsplaner som är nödvändiga för att följa en miljökvalitetsnorm, nationella och kommunala avfallsplaner, kommunala översiktsplaner (som täcker hela kommunen), regionplanering, kommunala planer för tillförsel, distribution och användning av energi, länsplaner för transportinfrastruktur, havsplanering, nationell plan för hållbar vattenkraft och andra planer eller program som rör jordbruk eller skogsbruk, fiske, energi, industri, transporter, regional utveckling, avfallshantering, vattenförvaltning, telekommunikation, turism, fysisk planering eller markanvändning.

1) Vilka är de tillämpliga nationella lagreglerna om talerätt för både enskilda och icke-statliga organisationer som vill få till stånd a) en administrativ prövning och b) en rättslig prövning vid en nationell domstol med avseende på planens innehåll (särskilt de villkor som ska vara uppfyllda och eventuella tidsfrister som gäller för överklagande)? Hur effektiv är tillgången till prövning i nationella domstolar mot bakgrund av EU-domstolens rättspraxis och eventuell nationell rättspraxis?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

2) Gör den form i vilken planen eller programmet antas någon skillnad i fråga om talerätt (se även avsnitt 2.5 nedan)?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

3) Vilken omfattning har den administrativa prövningen (i förekommande fall) och domstolsprövningen (i förekommande fall)? Omfattas prövning i både processrättsligt och materiellt hänseende?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

4) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

5) Är det, för att ha talerätt vid de nationella domstolarna, nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandling osv.?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

6) Finns det några grunder/argument som inte får åberopas (inte godtas) under domstolsprövningsfasen?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

7) Rättvisa och skälighet – hur tillämpas detta av de nationella domstolarna?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

8) Hur används begreppet "i rätt tid" i den nationella lagstiftningen?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

9) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka processuella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för varje sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

10) Vilka regler gäller med avseende på kostnaderna för att ifrågasätta tillgången till rättslig prövning på dessa områden? Vilka är de möjliga konsekvenserna om man förlorar ett mål i domstol? Vilka skyddsåtgärder finns det för att förhindra avskräckande kostnader, och inbegriper dessa regler uttryckliga rättsliga hänvisningar till ett krav på att kostnaderna inte får vara oskäliga?

Ingen av ovan nämnda planer och program är enligt svensk lag bindande för allmänheten, endast vägledande eller bindande enbart för myndigheter. Därför anses de inte vara sådana beslut som kan överklagas av enskilda eller av miljöorganisationer. Det finns inget rättsmedel mot dessa rättsliga instrument.

1.5. Lagar och andra författningar som tillämpas för att genomföra EU:s miljölagstiftning och relaterade EU-rättsakter^[5]

1) Vilka är de tillämpliga nationella lagreglerna om talerätt för både enskilda och icke-statliga organisationer som vill få till stånd a) en administrativ prövning och b) en rättslig prövning vid en nationell domstol med avseende på förfarandet för antagande av eller innehålllet i beslutet, handlingen eller underlåtenheten vad gäller den nationella rättsakten (särskilt de villkor som ska vara uppfyllda och eventuella tidsfrister som gäller för överklagande)? Hur effektiv är tillgången till prövning i nationella domstolar mot bakgrund av EU-domstolens rättspraxis och eventuell nationell rättspraxis?

EU-lagstiftning genomförs i Sverige genom lagar antagna av riksdagen eller genom förordningar som antagits av regeringen. Genom delegering i lag är många av de centrala administrativa myndigheterna också bemyndigade att utfärda regler inom sitt verksamhetsområde.

Regeringen och statliga myndigheter tillämpar regelbundet samrådsförfaranden i samband med utarbetandet av regler som har allmänt intresse. Regeringen kommer då att tillsätta en utredning. Efter att utredningen har lämnat sin rapport remitterar regeringen den till berörda offentliga myndigheter, organisationer och kommuner för att höra deras åsikter om förslagen. Alla, inklusive privatpersoner, har rätt att lämna synpunkter över utredningen till regeringen.

Regeringen kan också anta regler utan att först behöva lägga fram ett förslag för riksdagen. Sådana regler kallas förordningar. Regeringsformen anger vad som måste beslutas enligt lag och vad som kan beslutas i en förordning.

Det finns ingen konstitutionell domstol i Sverige eller någon abstrakt normkontroll. I stället, är en domstol som behandlar ett ärende skyldig att kontrollera den rättsliga grunden för beslutet och måste bortse från varje lag eller författning som strider mot grundlagen eller annan hierarkiskt högre stående bestämmelse.

Under ett pågående enskilt ärende måste domstolar och andra offentliga organ åsidosätta lagar som strider mot grundlagen och därmed ibland även mot unionsrätten. Den svenska lagprövningen regleras i 11 kap. 14 § regeringsformen och i 12 kap. 10 § regeringsformen för myndigheter.

Eftersom frågor om genomförandet av EU:s miljölagstiftning och lagprövning av andra författningar endast kan göras när ett enskilt ärende prövas av myndighet eller domstol är talerättsreglerna desamma som i alla andra enskilda miljöärenden i Sverige. Huvudreglerna för enskilda finns i 16 kap. 12 § miljöbalken och i 42 § förvaltningslagen, och huvudreglerna för miljöorganisationer finns i 16 kap. 13 och 14 §§ miljöbalken. När ett ärende prövas kan enskilda och miljöorganisationer argumentera också för att EU-lagstiftningen inte har implementerats korrekt i svensk lag. Det är också under ett pågående fall möjligt för enskilda och miljöorganisationer att yrka inför domstolen om att domstolen ska begära förhandsavgörande om tolkningen av EU-lagstiftningen enligt artikel 267 i EUF-fördraget.

2) Vilken omfattning har den administrativa prövningen (i förekommande fall) och domstolsprövningen (i förekommande fall)? Omfattas prövning i både processrättsligt och materiellt hänseende?

Det finns inga procedurregler enligt svensk rätt som begränsar omfattningen av domstolens prövning i miljö mål. Den berörda domstolen kommer att granska både den materiella och den processuella lagligheten i domen eller beslutet. Det yttersta ansvaret för utredningen av ärendet åligger domstolen enligt "ex officio-principen". Domstolen måste, bland annat genom kommunikation med parterna, se till att ärendet granskas ordentligt och att alla oklarheter klargörs.

Domstolen är således skyldig och kompetent att till fullo undersöka målets alla fakta/meriter. Domstolens skyldighet att pröva ärendet på eget initiativ gäller således inte bara materiella eller processuella frågor utan även sådana frågor som huruvida EU-lagstiftningen genomförts på ett korrekt sätt. Parternas anspråk kommer att sätta ramen för processen, men domstolen är inte bunden av de åberopade yrkandena och kan basera sin dom på andra omständigheter än de åberopade.

3) Finns det, innan talan väcks, ett krav på att de administrativa prövningsmöjligheterna ska vara uttömda innan rättsliga prövningsförfaranden inleds?

Beslut som fattats av länsstyrelserna enligt miljöbalken och kommunala beslut om detaljplanering enligt plan- och bygglagen kan överklagas direkt till mark- och miljödomstolen. I princip överklagas alla andra beslut av kommunen via länsstyrelsen innan de kan överklagas till domstol.

4) Är det, för att ha talerätt vid de nationella domstolarna, nödvändigt att delta i den offentliga samrådsfasen – att yttra sig, att delta i förhandling osv.?

Det finns inga krav enligt den svenska miljöbalken för deltagande under det offentliga samrådsstadiet för att senare kunna överklaga ett beslut. När ett beslut eller en dom om ett tillstånd har meddelats kan det överklagas av alla som påverkas negativt av beslutet.

När det gäller beslut om att anta, ändra eller upphäva en detaljplan eller områdesbestämmelser enligt plan- och bygglagen är klaganden skyldig att först delta i samrådsskedet som en förutsättning för att ha rätt att överklaga till domstol. En enskild får endast överklaga ett beslut om en detaljplan om han eller hon före utgången av granskningstiden skriftligen har framfört synpunkter som inte har blivit tillgodosedda.

5) Finns det möjlighet att ansöka om interimistiska åtgärder? Om ja, vilka processuella krav ska uppfyllas för att detta ska vara berättigat? Finns det särskilda regler för varje sektor utöver de allmänna nationella bestämmelserna?

Normalt kan ett tillstånd eller en plan inte utnyttjas förrän möjligheten att överklaga har passerat och tillståndet eller planen vunnit laga kraft. Tillståndsbeslut kan dock kombineras med ett verkställighetsförordnande som gör det möjligt för den sökande att starta sin verksamhet trots att tillståndet överklagas. Om ett beslut om verkställighet har beviljats kan den berörda allmänheten yrka att domstolen inhiberar beslutet.

6) Vilka regler gäller med avseende på kostnaderna för att ifrågasätta tillgången till rättslig prövning på dessa områden? Vilka är de möjliga konsekvenserna om man förlorar ett mål i domstol? Vilka skyddsåtgärder finns det för att förhindra avskräckande kostnader, och inbegriper dessa regler uttryckliga rättsliga hänvisningar till ett krav på att kostnaderna inte får vara oskäliga?

Det finns inga avgifter eller övriga kostnader för att överklaga till domstol, inte ens om man förlorar målet.

På grund av detta finns det inget behov av regler för att säkerställa att kostnaden inte blir oöverkomlig.

7) Är det möjligt att väcka talan vid en nationell domstol avseende en relaterad unionsrättsakt i syfte att begära ett förhandsavgörande angående giltigheten av rättsakten enligt artikel 267 FEUF, och i så fall hur?[6]

Alla parter i ett pågående mål kan yrka att domstolen som prövar målet begär ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Detta kan göras oavsett vilken domstol som prövar ärendet. Det är upp till domstolen att avgöra om ett förhandsavgörande är nödvändigt.

[1] Den här kategorin av mål speglar EU-domstolens senaste rättspraxis, t.ex. Protect C-664/15 (EU:C:2017:987) och målet om de slovakiska brunbjörnarna C-240/09 (EU:C:2011:125), som beskrivs i [kommissionens tillkännagivande C/2017/2616](#) om tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, EUT C 275, 18.8.2017, s. 1.

[2] Direktivet om strategisk miljöbedömning rör planer och program. Dessa omfattas också av artikel 7 och artikel 9.3 i Århuskonventionen.

[3] Se iakttagelserna i [ACCC/C/2010/54](#) för ett exempel på en plan som inte har genomgått en strategisk miljöbedömning men omfattas av kraven på allmänhetens deltagande i artikel 7 i Århuskonventionen.

[4] Dessa omfattas av både artikel 7 och artikel 9.3 i Århuskonventionen. Se även relevant rättspraxis från Europeiska unionens domstol, t.ex. mål C-237/97, Janecek, och mål som Boxus och Solvay C-128/09 – C-131/09 och C-182/10, som det hänvisas till i kommissionens tillkännagivande C/2017/2616 om tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.

[5] Sådana akter omfattas av artikel 8 och artikel 9.3 i Århuskonventionen. Ett exempel på en sådan rättsakt är det nationella myndighetsbeslut som behandlades i mål C-281/16, Vereniging Hoekschewaards Landschap, ECLI:EU:C:2017:774

[6] För ett exempel på en sådan begäran om förhandsavgörande, se mål C-281/16, Vereniging Hoekschewaards Landschap, ECLI:EU:C:2017:774. Senaste uppdatering: 30/07/2021

Sidans nationella språkversion sköts av respektive medlemsland. Översättningarna har gjorts av EU-kommissionen. Det är möjligt att översättningarna ännu inte tar hänsyn till eventuella ändringar som de nationella myndigheterna har gjort. Europeiska kommissionen fritar sig från allt ansvar för information och uppgifter i detta dokument. För de upphovsrättsliga regler som gäller för den medlemsstat som ansvarar för denna sida hänvisas till det rättsliga meddelandet.

Andra relevanta bestämmelser om överklagande, rättsmedel och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor

Rättsmedel mot administrativ passivitet

I syfte att övervaka efterlevnaden av kraven i miljöbalken och lagstiftning utfärdad enligt miljöbalken och plan- och bygglagen samt kraven i tillstånd, innehåller lagarna bestämmelser om tillsyn.

Både berörda enskilda och miljöorganisationer kan när som helst begära att en tillsynsmyndighet vidtar åtgärder mot en miljöfarlig verksamhet eller åtgärd. Tillsynsmyndigheterna är ofta, men inte alltid, länsstyrelsen men det kan också vara den lokala kommunen eller andra statliga myndigheter. Om tillsynsmyndigheten sedan väljer att ingenting göra kan detta beslut överklagas till mark- och miljödomstolen och efter prövningstillstånd till Mark- och miljööverdomstolen. Domstolarna kan då, om de väljer att döma enligt klagandens yrkanden, återvisa ärendet till tillsynsmyndigheten för att de ska agera eller besluta t.ex. att förelägga om att vidta försiktighetsåtgärder eller helt förbjuda en verksamhet.

Administrativ passivitet kan också prövas av Riksdagens ombudsmän (JO) eller Justitiekanslern (JK) som båda är utsedda för att säkerställa att offentliga myndigheter och deras personal följer lagar och andra författningar. De har en disciplinär funktion och agerar genom beslut och åtal för administrativt uppförande. Justitiekanslern kan också utreda vissa skadeståndsanspråk riktade mot staten. De skadeståndskrav som JK hanterar är främst de som bygger på att en statlig myndighet har fattat ett felaktigt beslut.

Riksdagens chefombudsman och övriga JO ska övervaka att de som utövar offentlig myndighet följer lagar och andra författningar och fullgör sina skyldigheter i andra avseenden.

Ombudsmännen ska särskilt se till att domstolar och offentliga myndigheter under sin verksamhet följer kraven i regeringsformen om objektivitet och opartiskhet och att medborgarnas grundläggande rättigheter och friheter inte kränks i den offentliga förvaltningen. Kontrollen utövas av ombudsmännen vid bedömning av klagomål från allmänheten och genom inspektioner och andra utredningar som ombudsmännen finner nödvändiga. Enskilda klagomål ska göras skriftligen. Det skriftliga klagomålet ska ange mot vilken myndighet klagomålet görs. En person som har berövats sin frihet kan skriva till ombudsmännen utan att hindras av några begränsningar för att skicka brev eller andra handlingar som kan gälla för honom.

Ombudsmännen avslutar ärenden med ett beslut, där man uttalar sig om en åtgärd som vidtagits av en myndighet eller en tjänsteman bryter mot lagen eller någon annan författning eller på annat sätt är felaktig eller olämplig. Ombudsmännen kan också göra uttalanden som är avsedda att främja enhetlig och lämplig tillämpning av lagen. I rollen som extraordinär åklagare kan en ombudsman inleda rättsliga förfaranden mot en tjänsteman som, i strid med skyldigheterna för hans myndighet eller hans uppdrag, har begått ett brott. Ärenden kan väckas vid Högsta domstolen om det finns synnerliga skäl för detta. Ombudsmännen kan inte ingripa i enskilda fall eller ansöka om eller bevilja inhibition och institutionen betraktas därför inte som ett effektivt rättsmedel enligt artikel 9 i Århuskonventionen. Men även om JO endast kan pröva ett ärende efter det att det har avgjorts, och hans eller hennes granskning är begränsad till hanteringen av ärendet, har JO:s beslut stor betydelse för förståelsen av begreppet god förvaltning.

Påföljder när offentlig förvaltning inte ger effektiv tillgång till rättslig prövning

Utöver ombudsmännens roll anger 20 kap. 1 § brottsbalken (1962:700) att den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften skall dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, skall inte dömas till ansvar. Till exempel omfattas kommunala tjänstemän och politiker i kommunala nämnder och styrelser av reglerna tjänstefel vid

myndighetsutövning. Å andra sidan är politiska ledamöter i statliga eller kommunala församlingar, dvs. medlemmar av riksdagen, regeringen och medlemmar av kommun- och landstingsfullmäktige, undantagna från ansvaret för åtgärder som de vidtar i denna egenskap. En åklagare kan besluta att åtala den anklagade vid tingsrätten.

I lagen om offentlig anställning (1994:260), som gäller för alla anställda i riksdagen och dess utskott och av regeringen med dess departement, föreskrivs att en anställd som avsiktligt eller av oaktsamhet bryter mot sina skyldigheter i anställningen får ges en disciplinär påföljd för tjänsteförseelse. Om felet är litet med hänsyn till alla omständigheter får inget straff meddelas. Sådana disciplinära sanktioner är en varning och ett löneavdrag.

Påföljder för domstolstrots, t.ex. när domstolens dom inte följs och respekteras

När det gäller domstolstrots från myndigheter som kommuner finns det flera olika instrument för att kontrollera kommunal verksamhet. Det finns dock inte många olika sanktioner tillgängliga förutom de som nämns ovan. Det finns dock en möjlighet inom vissa områden, som tillsynsuppgifter enligt miljöbalken, för länsstyrelsen att be en kommun att fullgöra sina skyldigheter avseende tillsyn (26 kap. 8 §).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det idag finns väldigt få juridiskt bindande möjligheter att förhindra domstolstrots. Den rättsliga situationen i Sverige är att kommunerna och deras representanter inom vissa områden kan välja att bortse från gällande lagar och förordningar och till och med domstolsavgöranden. Det finns ingen rättslig möjlighet att kräva ansvar eller straffa beslutsfattare förutom de som nämnts.

Senaste uppdatering: 30/07/2021

Sidans nationella språkversion sköts av respektive medlemsland. Översättningarna har gjorts av EU-kommissionen. Det är möjligt att översättningarna ännu inte tar hänsyn till eventuella ändringar som de nationella myndigheterna har gjort. Europeiska kommissionen fritar sig från allt ansvar för information och uppgifter i detta dokument. För de upphovsrättsliga regler som gäller för den medlemsstat som ansvarar för denna sida hänvisas till det rättsliga meddelandet.